

Marcel Loubens Barlangkutató Egyesület

Évkönyv - 1999.

Melléklet

**Kéziratok a
fokozottan védett barlangokról
szóló készülő könyvhöz**

ANNA-MÉSZTUFABARLANG

dr. Lénárt László

A barlang a Bükk-hegységben, Miskolc-Lillafüreden, a Szinva-völgy mésztufakúpján található. A Víznyó területen lévő első bejárata 263, idegenforgalmi részének bejárata 232 m tengerszint feletti magasságon nyílik, függőleges kitérődése 19 m. Teljes kitérődése 100 m, melynek jelentős része a 34 nagyobb, természetes mésztufedreget tartalmazó barlangot folyosó. A nagyobb rész (780 m) és 32 Greg

Kéziratok a fokozottan védett barlangokról szóló készülő könyvhöz

- A - Anna-mésztufabarlang
- B - Balekina-barlang
- C - Gyurkó-lápai-barlang
- D - Jáspis-barlang
- E - Kecse-lyuk
- F - Létrási-Vizes-barlang
- G - Lilla-barlang
- H - Szepesi-Láner-barlangrendszer
- K - Szirén-barlang
- L - Szt. István-cseppkőbarlang
- M - Vénusz-barlang

ANNA-MÉSZTUFABARLANG

dr. Lénárt László

A barlang a Bükk hegységben, Miskolc-Lillafüreden, a Szinva-völgy mésztufakúpjában található. A Vízmű területén lévő alsó bejárata 263, idegenforgalmi részének bejárata 282 m tengerszint feletti magasságban nyílik, függőleges kiterjedése 19 m. Teljes hosszúsága 600 m, melynek jelentős része a 34 nagyobb, természetes mésztufaüreget mesterségesen összekötő, mesterien faragott folyosó. A nagyobb rész (380 m) és 32 üreg az idegenforgalmi szakaszon található.

Az idegenforgalmi túrák a legszebb termek egy részét érintik. A barlang szépen megvilágított (de mivel régebben a szükségesnél erősebben, ezért "bezöldült"), a járószint természetes mésztufa és betonlépcső. (A ki nem épített részek egy jó fényerejű lámpával könnyen és biztonságosan bejárhatók.)

Miskolc számára mésztufában egy (I.), a mésztufa és a dolomit határán dolomitban két (II.-III.) forrást foglaltak 1951-54. között, melyek átlagos napi összhozama 6000 m³.

A barlang felett a mésztufakúpban, részben a Palota Szálló alatt több, használaton kívüli pince található. Az egyiket - melynek bejárata 282 m tengerszint feletti magasságban van - 1985-ben összekötötték a barlang idegenforgalmi részével, és ott a Bükk-hegység karsztológiai és barlangtani értékeit bemutató kiállítást rendeztek be, de a kiállítási anyag tönkremenetele miatt ezt a részt néhány év után bezárták.

A barlang keletkezése nem szokványos. Az egykori patakmederben nőtt növények (főleg mohák), vízbe belógó fák ágai, levelei, gyökerei a víz széndioxid tartalmát részben elvonták, a víz a benne oldott kalciumkarbonát tartalmára nézve túltelítetté vált, és ez a növényekre kirakódott. Később az élő anyag kikorhadt, üregek, esetenként barlangtermek alakultak ki. A kisebb-nagyobb vízesések peremein átbukó víz széndioxidot veszített (főleg, ha a peremeken mohapárnák is segítettek ebben), és beboltozódással mésztufa üregek jöttek létre. Ezeket a fajta barlangképződéseket szingenetikusként nevezzük, ami annyit jelent, hogy a barlang egy időben alakul ki a befoglaló kőzetével, jelesül a mésztufával. (A továbbiakban a szokványos barlangi folyamatok is zajlanak. A kőzet felszínén át lejutó víz oldja a mésztufa mésztartalmát, majd egyes helyeken cseppkő formájában kirakja azt.)

A Magyarországon ma már egyedülálló méretű mésztufabarlang első termeit 1833-ban találták, egy 93 m-es vízkutató táróval. A látványosságnak híre ment, kezdetleges formában kiépítették a barlangot. (Petőfi Sándor is járt benne.) Mivel nem tartották kellően karban, a hidak, korlátok tönkrementek s a látogatók is elmaradtak. A barlang könnyen hozzáférhető részeit Kadic Ottokár 1912-ben felmérte és 1921-ben publikálta. 1928-ban újabb kutatásokat végeztek benne, a régi vízkutató tárót felújították, vizét betoncsőbe vezették, a barlang felsőbb részét kiépítették az idegenforgalom számára. (A bányamester a lányáról Anna-barlangnak nevezte el az üregeket.) A háború okozta rongálásokat a miskolci barlangászok 1952-53-ban hozták rendbe, ideiglenesen kiépítették a barlangot és rendszeres vezetést tartottak benne 1954-ig, amikor az Idegenforgalmi Hivatal átvette azt. A barlangot 1984 óta a Bükki Nemzeti Park Igazgatósága kezeli, a világítási rendszerét már ők alakították ki 1984-ben ideiglenesen, majd mai formájában 1989-ben. Télen csak előzetesen bejelentett csoportok számára van nyitva. A barlang forgalma ma a magyarországi fizető barlanglátogatók 7-8 %-át jelenti.

A barlang első termébe, a Hallba, hosszú folyosón átérünk. A mennyezeten és a fal felsőbb részein megkövesedett gyökérmaradványok, becseppkövesedett fenyőágak, alul különböző állékonyságú törmelékes mésztufarétegek láthatók. Színük barna, sárga, világosszürke. (A barlangban ezek a matt színek fordulnak elő általában.) A továbbvezető kanyargós, keskeny mesterséges folyosón a fejünk felett és az oldalfalakban a kisebb-nagyobb üregekben ágas-bogas, csipkefinom mésztufa kiválásokat láthatunk, helyenként zöld (élő),

de leginkább barna (elhalt) mohaszálakkal vastagon bevonva, melyeket a túl erős világítás hozott létre.

A következő terem az Északi fény-barlang. A plafonról hatalmas, egykori mohapárnák csüngnek le köbe dermedve. Továbbhaladva egy cseppkőkéreg alatt induló lépcsőn jutunk fel a barlang egy nagyon jellegzetes részéhez, a Szívhez, ahol a hatalmas, szív alakú mésztufa képződmény előtt volt Borbély Sándor és Prahács Katalin 1953-as, majd Lénárt László és Cseh Lenke 1996-os esküvője.

A következő szép terem (a Szomorúfűz - a Paradicsom Almafája) nagyobb részében cseppköves, kisebb részében megkövesedett fűszálakat, ágmaradványokat, ill. gömbded mésztufa képződményeket mutat be. Középen egy mesterséges oszlop egy erősen megrepedezett, mennyezetről lecsüngő borsóköves cseppkőegyüttest támaszt alá.

Ezután a barlangrendszer egyik legnagyobb üregébe, a Cseppköves-terembe jutunk. Itt mindenütt borsókőszerű, apró cseppkövek függenek, melyek mésztufán tapadnak meg, a középen lévő cseppkőegyüttest itt is oszlop támasztja alá. Jobbra lefelé a Szentély található, mely a barlang felszentelt helye. A mésztufa képződmények itt is igen szépek és nagyon épek.

Hosszabb, szélesebb folyosó következik. Részben a fákra, gyökerekre, levelekre, csigákra kivált mésztufakéreg-átmetszetek érdemelnek említést, részben pedig a mesterien faragott járatok. A folyosó a bejáratú terembe, a Hallba vezet.

A ki nem épített szakaszban a Halltól nem messze található oldaljáratban látható három, több méter hosszú, $\frac{1}{2}$ m körüli átmérőjű fatörzs, aminek a belseje kirohadt, csak a mésztufakéreg maradt meg.

A Cseppköves-teremből részben az említett bezárt kiállítási helyre mehetünk fel, vagy az egykor a barlang egyik legszebb termébe, melynek fantasztikusan szép szálas mésztufaborítását túlzott félelemből bebetonozták 1984-ben. Innen, vagy a Paradicsom Almafájától a barlang legnagyobb termébe, az Elvarázsolt Kastélyba juthatunk. Elsősorban a szép, be nem zöldült mésztufacsipkében gyönyörködhetünk (komoly villanyvilágítás itt nem volt), valamint a deciméteres vastagságú, megrepedezett cseppkőkéregben. A teremben egy téglafallal lezárt szakasz mögött a vízmű-rész található egy hasonló teremmel, mint az Északi Fény. (A barlang vizeinek átlagos hőmérséklete 6-14 °C, radontartalma 700 Bq/m³, a levegőé gyakorlatilag a külszíni értékkel egyezik meg.) Itt található a barlang egyik legszebb része, a Pokol, ahol a mennyezetről lecsüngő mésztufa fonatok kristályos jellegűek és egészen világos barna színűek. Az egyik rövid körjárat öklömnyi üregében gyönyörű kristálycsoport található, kellően eldugva és megvédve.

A léghőmérsékletet a látogatók és a világítótestek is jelentősen befolyásolják, maximális értéke eléri a 14 °C-t, anélkül 7,2-11,7 (az átlag 10,0 °C), a páratartalom 96-100 % között változik.

Egy 1984-es vizsgálat a barlang lámpaflórájából (a lámpatestek fényének hatására kialakult zöld növényzetéből) 42 alga, 10 moha és 1 páfrányfajt mutatott ki. (Ez jelentős dinamizmusú növényesedést jelent, hiszen 1964-ben még csak 7 algafajt és 2 mohafajt mutattak ki ugyanitt.) A barlangból 28 ízeltlábú fajt, valamint simaorrú és patkósorrú denevéreket írtak le.

A barlangrendszer fokozott védelme, annak nagysága, idegenforgalmi és vízellátási célokra való kiépítettsége, Magyarországon egyedülálló és világviszonylatban is számot tévő mésztufa-képződményei miatt feltétlenül indokolt.

BALEKINA-BARLANG

Kovács Zsolt

A helyszín

A barlang a Bükki Nemzeti Parkban, Miskolc város határában található. Bejárati töbre a nagyfennsík Szárdóka-hegy meredek lejtésű északi oldalában, a Garadna-völgy újmassai Őskohóhoz vezető mellékvölgyének völgyfőjében 540 méter tengerszint feletti magasságban nyílik, közel a felhagyott Nyavalyás-tetői dolomitbánya legfelső szintjének DK-i pereméhez. A völgytalpra bemélyülő töbör a bányaterületet felülről kerülő földúton közelíthető meg legkönnyebben. A bányától kelet felé indulva a földút lankásan lefelé tartva hamarosan bekanyarodik a völgybe, északról és keletről a felső peremén kerülve a barlang-bejáratot rejtő, egyedül álló töbröt. A feltöltődött inaktív víznyelőtöbör a Szárdóka-hegy gerincét és déli oldalát alkotó andezites, tufás vulkáni eredetű kőzetek (Szentistvánhegyi Metaandezit) és a Nyavalyás-tető karsztosodott dolomitos-mészköves-dolomitbreccsás összletének (Hátori Dolomit) határán alakult ki.

Feltárás- és kutatástörténet

A barlangot a Miskolci Egyetem Tudományos Diákköre Karszthidrológiai Szakcsoportja kutatói tárták fel, amikor 1979-ben megbontották a töbör északi végében, sziklakibúvás alatt induló, törmelékes agyaggal kitöltött hasadékot. Néhány napi kemény munkával 7 méter mélységben először szabad légteres oldalkürtöt találtak, majd ez alatt egy spirál-szerűen maga alá kanyarodó szűkületet kitágítva jutottak a barlang első aknájának tetejére. A barlangkutatók felderítették a változatos, aknákkal, termekkel tagolt üregrendszert, az aknába a bejárás könnyítésére vaslétrákat szereltek, majd felmérték a barlang fő járatait. A mérés alapján a barlang 250 méter hosszúnak és 90 méter mélynek adódott. A felmért üregről térképet, bejárési útmutatót és földtani ismertetést készítettek. A barlang jelenlegi mélypontján sikertelenül próbáltak továbbjutni. A kutatások felhagyása után az 1980-as évek végére a bejárat eltömődött.

1990-ben a Marcel Loubens Barlangkutató Egyesület tagjai kibontották a bejáratot, majd 1992-93-ban részletesen újratérképezték a járatok döntő részét. A barlang felmért hossza 512 méterre nőtt, mélysége nem változott. Három nehezen járható, a felszín felé tartó, fel nem mért mellékággal együtt a járatok ismert hossza meghaladja a 600 métert. Az alaprajz és oldalnézet újszerű módon, számítógépes technika alkalmazásával kerültek megrajzolásra, melyek tudomásunk szerint az első hazai digitális barlangtérképek.

A járatrendszer fő jellemzői

A barlang többszörösen elágazó járatrendszere egy kb. 290/60° dőlésirányú törési felület mentén alakult ki. Három jól elkülöníthető kőzetcsoporthoz foglalja magába: világosszürke, dolomitos mészkő (Nyavalyási Mészkő), mészcementált dolomitszilikonkonglomerátum (Sebesvízi Konglomerátum) és fekete, márgalemez mész-kö. A kőzetrétegek meredeken észak-északkelet felé dőlnek.

A barlang folyosói a bejárati szakasz kivételével tágasak, gyakoriak az 5-10 méter széles, 10-15 méter magas járatok. Jól észlelhető a befoglaló törésfelület felső, több 10 m²-es szakaszokon meglévő, síkot közelítő lapja a járatok NyÉNy-i oldalán (Xilofon-ág, Pálma-terem). Gyakoriak az omladékos szakaszok, a főtefelharapózás, főként a gyengébb állékonyságú, dolomitszilikonkonglomerátumban kialakult szakaszokon (34-es-terem környéke). A járatlapp lépcsőzetesen tart a mélyebb szakaszok felé, eróziós bevágódásokkal, csorgákkal

tagolt, legnagyobb letörése közel 20 méter (Nagyakna). Az oldalfalak kipreparálódott rétegefejekkel, réteglemezekkel, örvényüstökkel tagoltak, szivárgó vizek által korrodáltak vagy cseppkölefolyásokkal borítottak.

A járatokban megtalálhatók a barlangot befoglaló kőzetek leomlott, legurult tömbjei, főként a dolomitkonglomerátum ill. a szürke mészkő 1-2 cm-estől több m³-es darabjaiig.

Legnagyobb közülük a Nagyakna tetején keresztüldölt, kb. 10x3x2 méteres kőhidat alkotó szürke mészkőtömb. A kívülről behordott közettörmelék döntő része vörös porfirit (meta-andezit) és diabázttufa (metabazalt-tufa). A törmelékben vörös hidrokvartcit is előfordul. Gyakoriak az oldalfalakra kirakódott, odacementált kavicsos-homokos üledékfoszlányok, az egykori magasabb feltöltést tanúsítva. A finomabb szemcséjű kitöltést kevés homok és jelentős mennyiségű közetlisztes agyag adja.

A cseppkőképződmények aránytalanul oszlanak el a barlangban. Az álló-, függő-, szalma-cseppkövek és heliktitek főként a 34-es terem környékén találhatóak, máshol a kérgék, bevonatok dominálnak. A legismertebb cseppkőcsoport a Pálma. Több m²-nyi felületet borítanak visszaoldott cseppkölefolyások a lejárati részben és a Nagyakna tetején, darabjaik a törmelékben is gyakoriak.

A barlang vízfolyást csak a csapadékosabb időszakokban vezet, de a csepegés állandóan jelentős. Az 1995. tavaszán Sásdi László által végzett vízfestés szerint a barlangi patak vize az újmassai Őskohó közelében, alsó-triász mészkő és a középső-triász dolomit határán, a Garadna-patakba torkolló kis forrásban lát napvilágot.

A jelenlegi mélyponti törmelékszifon átbontása esetén még jelentős járatrészek megismerésére van lehetőség.

A barlang bejárása

Bár a barlang egyetlen nagy törési felület mentén alakult ki, a kezdeti korróziós és a későbbi eróziós periódusok, helyenkénti omlások, majd a cseppkövesedés igen változatos jellegű, termekkel, lépcsős aknasorokkal tagolt járatokat alakított ki. Bejárása igényes technikai feladat és igazi barlangászélmény, de a helyenkénti kitett mászások illetve törmelékes, omladékos zónákon való járás nem nélkülözi a veszélyeket sem. A teljes bejáráshoz az alapfelszerelésen kívül kötelekre, technikai eszközökre is szükség van. A túra időtartama a bejárési útvonaltól függően 4-6 órát vesz igénybe.

A lejárát betonozott kis akna, amely keskeny hasadékba vezet, majd lefelé kiszélesedik. Ennek alján agyagos, dugóhúzóként tekeredő szűkületen lecsúszva érünk az első akna tetejének párkányára. A leérkezéshez óvatosságra van szükség, mert a szűkületből kicsúszva be lehet esni az aknába. A lejtős párkányon két-három ember számára van hely, innen indul lefelé az első vaslétra, amely - akár a többi betonvasból hegesztett társa - nem igazán biztonságos. Az akna felső harmadától a járat fehér mészcement alapanyagú, szürke dolomitzemcséket tartalmazó konglomerátumban halad lefelé, kiszélesedik, lépcsős erózióvájta bemélyedésekkel tagolt aknasorban folytatódik. Az aknák oldalfalait több helyen visszaoldott cseppkőkérgék borítják. Az első, második és harmadik aknán a létrákon lemászva a barlang legnagyobb termének, a Pálma-teremnek tetejébe érünk. Itt érdemes megnézni a dolomitkonglomerátum és a Pálma-termet magába foglaló fekete, lemezes mészkő határát, szépen mosott felületeit. A felülről beszivárgó vizek miatt itt már kisebb vízfolyásokkal, állandó csepegő vizekkel találkozunk.

A barlangtúra innen két irányba folytatható. A terembe torkolló letérés fölött, - kötélbiztosítás mellett - átlépünk a terembe vezető negyedik létra tetejéről a baloldali párkányra (ez egy betorkolló oldalkürtő alja), majd cseppkölefolyáson felfelé haladva óvatosan felmászunk egy ferde ellipszis alakú hasadék felé. A cseppköves, lefolyásos, 1-2 méter széles hasadék a barlang felső szintű, szép oldási formákkal jellemezhető

termébe, a 34-es terembe vezet. Ez a terem központi helyet foglal el a barlangban két betorkolló kürtővel és három lefelé tartó járattal.

Ha a szokásos túraútvonalat követjük, s lemászunk a Pálma-terem felső oldalfalába rögzített negyedik vaslétrán, pár négyzetméteres lejtős párkányra érkezünk. Erről a párkányról szép látvány nyílik az egész teremre, letörésekkel tagolt, nagy sziklatömbökkel fedett aljzatára, erózióvájta, fekete oldalfalaira. A létrának háttal állva balra előttünk van a terem nagy letörése, jobbra pedig a teremtől ellentétesen, meredeken lejtő réteglap, amely egyben a terem aljába vezető lemeneti útvonal. A nedves, agyagos, aljában mély csorgóban vízfolyást vezető járaton leereszkedve a barlang legjellegzetesebb állócseppkő csoportjához, a Pálmához érünk. Erről a párkányról szép látvány nyílik az egész teremre, letörésekkel tagolt, nagy sziklatömbökkel fedett aljzatára, erózióvájta, fekete oldalfalaira. A Pálma alatt beékelődött szikladarabok között lebújva a terem alsó szakaszába érünk, majd innen lefelé pár méterre találjuk a barlang alsó szintjének patakos járatát, a végén az 1. (törmelék-)szifonnal.

A Pálmához torkollik be az az oldalkürtő is, amelyen feljuthatunk a fentebb említett, másik útvonalon is elérhető 34-es terembe. Egy vízmosta letörésen 4-5 métert felmászva több-mázsás sziklatömbökből összeállt omladékszónába jutunk, jobb szélén 2 méter széles vízmosta vályú vezet fel a terembe. Az omladékon keresztül is fel lehet jutni, de ezzel inkább ne próbálkozzunk. A kürtő aljától ez a szakasz is simára kimosott felületű dolomit-konglomerátumban alakult ki.

Felérve a 34-es terembe az eddig követett mély csorga továbbvezet egy felszín felé tartó kürtőbe, jobbra pedig az agyaglejtőn felmászva találjuk az átjárót a bejárati vaslétrás aknarendszer felé. A terem feljövetelel utunkkal szemközti fala szép cseppkölefolyással borított, 1-2 méteres állócseppkövek is kialakultak rajta. E fal mentén balra indulva néhány lépés után egy meredek törmeléklejtőre jutunk. Lefelé menve az út omladékszónába vezet, ezen a kövek között átbujkálva egy 6-8 méter mély aknához érkezünk. Kötélereszkedés után agyagos vízmosásban, kötömbök között átmászva érhetjük el a 2. szifonhoz vezető szintes járatot.

Ha a 34-es teremben a törmeléklejtőn felfelé indulunk, jobbra törmelékkel magasan feltöltött oldalkürtőbe, balra a Nagyakna tetejéhez jutunk. Az aknához mészkőtörmelékes lejtőn lehet lejutni, fokozott óvatossággal, különösen, ha már ereszkednek is benne. Az akna igen impozáns, tetején óriási keresztüldölt sziklatömbbel. Falát vörös agyagpala-közbe-településes dolomitkonglomerátum alkotja, amely helyenként pereg. Leereszkedve kanyargós vízmosáson keresztül érünk a szintes ágba.

A barlang alsó, vízszintes része 2-4 méter széles oldott ferde hasadék, alján eróziósan kimélyített vályúval, fala sok helyen cseppkölefolyással borított. Az időszakos patak a törmelékkal feltöltött szifonba vezet, amelyet eddig sikertelenül próbáltak kibontani. A szifon bejárata felett hosszán, de nehezen járható, elszûkülő tetejű vakkürtő indul felfelé. A 2. szifontól a kijárat felé a 34-es terem keresztül a már ismertetett útvonalakon juthatunk vissza.

Irodalom

Gombor L. - Csernyák A. (1982): Az NME TDK Karszthidrológiai Szakcsoport 1980. évi jelentése - In: Kordos L. (szerk.) Beszámoló az MKBT 1980. évi tevékenységéről, pp. 183-191.

GYURKÓ-LÁPAI-BARLANG

Ferenczy Gergely

A barlang neve: Gyurkó-lápai-barlang
Szinonima: Lengyel-barlang
Sövény-kúti-barlang
Sövény-lápai-barlang

Helye: Bükk-hegység, Harica-patak észak-keleti völgyoldal fennsíkperemi szakasza, a völgybe lefutó Gyurkó-lápa DNy-i oldalán.

Település: Varbó

Tszf: kb. 615 m

Hossza: kb. 50 m.

Mélysége: kb. 15 m

Max. horizontális kiterjedés: kb. 32 m

A Barátság-kerttől északra kb. 1 km-re található, a Harica-patak völgye bevágódásának szélén, a Kis-fennsík északi peremén nyílik. Nevét a Harica-völgy mellékvölgyéről (Gyurkó-lápa) kapta, melynek szinonim elnevezése Örvény-lápa.

A barlang meredek hegyoldalon egy sziklás hegygerinc alatt kb. 15 m-el, a gerinc szélén induló DNy-ÉK irányban lefutó sziklavápa K-i oldalán nyílik, a sziklafal tövében. Természetes bejárata É-ÉK-re néz, egy függőleges irányban megnyúlt kb. 1.5 m hosszú, keskeny, szabálytalan nyílás. A bejáratban karvastagságú gyökerek szűkítik tovább a szelvényt.

Az ember számára járható járat feltárulása a Harica-patak völgyoldalának fennsíkperem felé történő bevágódása, lejtőhátrálás következménye.

A barlang feltárása 1958. július 27-én Balogh Tamás, a Magyar Hidrológiai Társaság Borsodi Csoportja Zsombolykutató Szakosztályának akkori tagja nevéhez fűződik. Elmondása alapján egy másik, ismert kis üreget keresett a térségben (Gyurkó-lápai-üreg). Azt a barlangot nem találta meg, de egy sziklafal tövében szűk rést talált. A rést rövid bontással kitégítve, néhány méteres szűk lejtős járaton bekúszva, egy cseppkövekkel gazdagon díszített, lejtős terembe jutott.

A barlang felső triász mészkőben (Kisfennsíki Mészkő Formáció) nyílik. A terem az ÉNy-DK irányban megnyúlt, mely a kőzet domináns repedésének tekinthető. Ez az irány a barlang-bejáratától éppen a Harica-forrásokat metszi ki. Erre közel merőleges irányban húzódik a felszínen a már említett sziklavápa, ill. a legnagyobb kürtő lejtiránya.

Az üreg genetikai szempontból nehezen értékelhető. Mivel a főte gyakorlatilag teljesen omlott, az eredeti morfológiai jegyek csak nehezen ismerhetők fel. Alaposabb vizsgálatok hiányában morfológiai, ill. kitöltés vizsgálatok alapján inaktív víznyelőbarlangnak mondható.

A barlang egy lejtős, tektonikusan preformált keskeny járattal kezdődik, melyet vastag fagyökér tesz még szűkebbé. Kb. 6 m után egy 22x15 m méretű terembe érkezünk. A terem szélein több rézsútós, törmelékkel kitöltött járat csatlakozik be a felszín irányából. A barlang a bejáratától kezdve erősen lejt a terem végpontja, a terem vége irányába. A terem főtéje - kürtők kivételével - szinte végig omlott, eredeti oldott formát alig lehet felismerni. A talpat a főtéről lehullott jelentős méretű (akár 3-4 m átmérőjű) kőtömbök ill. réteglapok alkotják.

A terem DNy-i szélén nyíló, több mint 10 m magas jelentős szelvényű kürtő a bejárat szintje fölé nyúlik. A tetején becseppkövesedett törmelék határolja a járatot. A cseppkőkéregben kvarcitkavicok ill. egyéb nemkarsztos kőzetanyagú patakhordalék fedezhető fel. A barlang lejtéséből, viszonylagos mélységéből, fennsíkeremi helyzetéből adódóan vízgyűjtőjéről lehatárolódott víznyelőbarlangra következtethetünk, mely a Harica-források felé szállította a vizét.

A terem aljzatát a főtéről lehullott kötömbök és réteglapok borítják, melyeken fehér ill. sárgásbarna, akár másfél-méteres sztalagmittömbök, ill. fosszilis, több m_c-es cseppkő-lefolyások borítják. A függőcseppkövek viszont ehhez képest viszonylag fejletlenek.

Fokozott védetté nyilvánítását elsősorban változatos cseppkőképződményei indokolták. A főtér a kőzetpedésekből szivárgó víz nagy felületen hófehér cseppkőkérgeket hozott létre, a töredezett felületek szögletes formáit elsimítva. A bejárat előcsarnokban több helyen megtalálható a mennyezetten élő fagyökér, mely a cseppkőkérget több helyen lerepesztette. Egyes függőcseppkövek végén, a vízvezető kapillárisában megjelentek a fagyökerek, és a barlang légterében lógnak. Egy helyen cseppkövesedett hajszálgökök, ill. heliktitek is megfigyelhetők.

Igen jellegzetes, fűrészfogas vagy fodros szélű cseppkőzászlók találhatók a barlangban. A barlang mélypontján lévő kürtő alatt, a terem végén a falon igen különleges, 2-3 cm hosszú, és igen karcsú kifejlődésű borsókőképződmények találhatók. Kialakulásuk permetező vízből képződött aeroszorból való kicsapódással magyarázható.

Említésre érdemes a barlang állatvilága. Egész éven át denevér-tanyahely, minek következtében sok guanó található szétszórva a barlangban. A mélyponton jelentősebb mennyiségben található denevérguanó, melynek mennyisége a jelenleginél nagyobb denevérkolónia múltbéli jelenlétére utal. Emiatt számottevő a rovarfaunája is, mely alaposabb vizsgálatot érdemel.

A barlang látogatása a kijelölt járóútvonalon alapfelszereléssel, a BNP Igazgatóságának engedélyéhez kötött. Téli időszakban (október 15-től április 15-ig) a denevérek nyugalmanak biztosítása érdekében egyáltalán nem látogatható.

A lezárás finanszírozása az 1997. évben nemzetközi pénzalapokból valósult meg. Támogatta az Arbeitskreis für Fledermause, Sachsen-Anhalt (Sachsen-Anhalti Denevér Munkacsoport, Németország) ill. a Fauna & Flora International 100 % Fund (Fauna és Flóra Nemzetközi Alapítvány).

Fénykép: Kovács Attila

Térkép: alaprajz, Majoros Zs., (nem teljes)

Miskolc, 1999-11-09.

JÁSPIS-BARLANG

Ferenczy Gergely

A barlang neve: Jáspis-barlang
Szinonima: Szilfás-nyelő

Helye: Bükk-hegység, Nyavalyás-tető, Szárdóka-hegy É-i lejtője
Település: Miskolc
Btszf: 585 m

Hossza: kb. 830 m, ebből 626 m felmért, 200 m becsült.
Mélysége: 190,2 m
Max. horizontális kiterjedés: 160 m

A barlang feltárása

A Szilfás-nyelőt a Marcel Loubens Barlangkutató Egyesület jogelődjei a 70-es évek elején már bontották, ekkor azonban a töbör mélypontján létesített akna alján talált nagyméretű köveken nem tudtak áttörni. A feltárást abbahagyták, pedig leírásuk szerint ekkor is erős huzat tört fel a kövek közül.

A barlang feltárása 1993. augusztusában történt meg, a csoport nyári táborán. A helyszínt Kovács Zsolt mutatta meg a négy fiatal kutatónak (Apró Zoltán, László Róbert, Liksay László, Lipták Roland), és 7 nap alatt sikerült a bejárati eltömődést megszüntetniük. Aznap egyikük a Nagy-akna tetejéig jutott, azonban a végpontot kötél hiánya miatt csak a bejutást követő második túrán tudták elérni. Az első bejáróknak az a ritka szerencse adatott meg, hogy a közel 200 méter mélységű végpontig szabad volt a járat, eltömődés nem állta útjukat.

A barlang elhelyezkedése, földtani, vízföldtani viszonyai, morfológiai jellemzői:

A Jáspis-barlang a Nagy-fennsík É-i peremén, a Szárdóka hegy északi oldalán nyílik, a Szilfás-nyelőként ismert víznyelő töbörben. A barlang bejárata egy rövid patakmeder végén lévő kisméretű töbörben, egy lezökkent réteglap alatt nyílik. Bejárata porfirít-(Szentistván-hegyi Porfirít Formáció, középső triász) mészkő (Hámori Dolomit Formáció Nyavalyási Mészkő Tagozata, középső triász) határán nyílik. Vizét a porfirítből fakadó időszakos forrásokból kapja, melyek feltételezett vízgyűjtő területe nem éri el a 0,1 km²-t. Vizük néhány méter után a patakmederben elnyelődik, és a barlang Ében-termében, illetve a Lechuguilla-ágában jelenik meg. Felszínen jelentkező maximális hozamuk összesen kb. 100 l/perc. A barlang végpontja környékén a patak hozama ennek többszöröse.

A bejárat a források eredési pontjától 100 m-re az időszakos vízmosás végénél található. A bejáratig szinte sosem folyik el a víz, a barlang feltehetően a felszíni törmelékes-agyagos zónán keresztül kapja vizét, mely kellőképpen megszűri ahhoz, hogy megakadályozza a szervesanyag-bemosódást, s hogy vízi élőlények (götte, béka) kerüljenek be a barlangba.

A barlang négy 40-100 méter hosszú oldalága csapadékos időszakban vizet vezet, így a végponton a Fő-ág vezette patak hozama olykor 200-300 l/perc is lehet. A barlang kb. 60°-os lejtése következtében ez a vízhozam méteres nagyságú, vízgyűjtőről származó porfirít-

és fíteomlásból származó mészkőtömböket képes szállítani a barlangban, amit elősegít a bükki viszonyok közt jelentősnek számító járatszelvény is. A barlang jelenlegi alakulásában az oldás, kőzetleválás mellett jelentős szerepet játszik az erózió. A barlang kitöltése nagyméretű porfirrit, mészkő tömbök és finomabb szemű patakhordalék, mely a járattalpat gyakorlatilag végig elfedi. A hordalékban koptatott porfirrit, és belőle származó hidrokvarcit (jáspis) találhatók, néhány kg-os méretben is. A barlang ennek előfordulásáról kapta végleges nevét.

A járatok egyes szakaszain megfigyelhetők a patak által lerakott osztályozott hordalékból álló falak (Ében-terem, Lechuguilla-ág). Ez utóbbi végén a patakmederben egy kb. 4 méter magas, 20 m hosszú törmelékfal látható a szálkő mentén.

A barlang végponti szifonja egy törmelékkel feltöltött, igen szűk járat, mely kb. 6 méter hosszan követhető egyes kutatók számára. A végén törmelék zárja el az utat. A szifonban elnyelődött víz a Balekina-barlang vizével együtt a Garadna-völgyben, a Wekerle-forrásban láthat napvilágot. A szűk járat valószínűleg a völgy holocénra tehető feltöltődése miatt keletkezett, az eredeti, nagyobb szelvényű, a szifon előtt nyíló eltömődött járat kerülője, árvízi túlfolyója.

A barlang befoglaló kőzete változatos, sötétszürke karbonát. Főleg a bejáratú részre jellemző a kőzet inhomogenitása: a sötétszürke mészkőből kipreparálódott mállott felszínű 5-20 cm vastag dolomitrétegek váltakoznak, melyek az oldásosan alakított falakon kipreparálódott rétegefejekkel szembezőkő formákat mutatnak. A dolomitos rétegek mállási terméke világosbarna-világosszürke, így színében is eltér a mészkőtől.

A bejáratú szakasz utáni sötétszürke, helyenként márgás mészkőben agyagpala és tűzkő rétegek, kalciterek láthatók kipreparálódva, körülbelül 140 m mélységben pedig a főtén néhány m² felületen pár cm-es ősmaradványok láthatók (ammonitesz, csiga- és kagyló-töredékek).

A barlangra a bejáratú szűk, omladékos szakaszon és a helyenként ép főtéjű szűkebb szakaszokon kívül viszonylag nagy keresztmetszetek jellemzőek. Ennek oka a másodlagos járatalakulás, a réteglapok mentén bekövetkező fíteomlás. A nagy szelvényű járatok főtéjén kezdeti oldásnyomok nem figyelhetők meg, egyes helyek teljesen sík járattalpat nagyméretű lehasadt tömbök alkotják (legjellegzetesebb a Kerülő-ág terme). A barlang szűkebb szakaszain a plafonon megtalálhatók a víz alatti kezdeti járatalakulás nyomai, a mennyezeti csatornák, ill. a tektonikai preformáltság jelei. Ezeken a szakaszokon a kőzet állékonyabbnak mutatkozik.

A járatok a kőzetdőlést követik (kb. 60° dőlésű, 130-310° csapású) egy-két kisebb lejtésű szakasztól eltekintve. A végponti szifon járható része nem éri el a dolomitsávot.

Említésre érdemesek a barlang cseppkőképződményei is. A Heliktites-teremben érdekes, ágas-bogas heliktitsokrok láthatók, melyek 50-150 mm hosszúságúak és sugarasan egy központból (repedésből) szerteágazóan nőnek ki. A heliktitek anyaga a Miskolci Egyetem Ásvány- és Kőzettani tanszéke röntgendiffrakciós vizsgálatai alapján aragonit, illetve a töveknél réteges eloszlásban kalcit-aragonit váltakozva. Ez a tény azért érdekes, mert a barlang genetikáját tekintve hidegvizes eredetű, az aragonit viszont főként melegvizes barlangokban képződő kiválás. Az aragonit hideg vízből való képződése ritka, csak bizonyos katalizátorként ható ritkafémek jelenléte esetén fordul elő (elsősorban stroncium). Magyarországon eddig nem írtak le efféle képződményt, csak a Gömör-Tornai-karszton

Szlovákiában, (Ochtinai-aragonitbarlang). A Heliktites-terem alján egy kb. 4 méter magas, több tonnás cseppkőoszlop magasodik, mely saját súlyától megcsúszott és megdőlt a törmelékes talpazaton.

Az ún. HBM-teremben az előbb említettél finomabb heliktitcsoportok (néhány mm vastag, pár cm hosszú) található. A járattalpon pedig hófehér, képződő cseppkőlefolys látható, mely egy kb. 6 méter magas, 70 cm vastagságú falhoz támaszkodó sztalagmitból indul ki, mely színében és formájában бүккi viszonylatban egyedülálló. A barlang egyéb szakaszain is jellemzőek a fiatal, képződő cseppkőek és lefolyások. Nem ritkák a több méteres, fél méternél vastagabb állócseppkőek. A barlang egyes szakaszain barlangi gyöngyök is található.

A barlang leírása

A bejárat biztosítás 1997-ben az ún. Szűkölet elnevezésű hasadékig készült el. Ezen átjutva a több tagból álló Nagy-akna első 8 méteres tagjához juthatunk el.

A Nagy-akna rézsútós - a rétegdőlésnek megfelelően -- kb. 60°-os lejtésű. A rézsútós aknából a barlang főteomlással kialakult termeinek egyikébe érünk, (Ében-terem), ahonnan az első, erősen emelkedő (40°) 40 m-es oldalág nyílik. A terem alját a plafonról lepergett közettömbök és a patak által szállított hordalék alkotja. A terem mélypontján található szűkületen áthaladva elérjük a 15 m hosszú Dzsenga-folyosót, amely átlag 50° meredekségű, s a 15 m mély Kis-aknába torkollik. A folyosó járószintjét nagy mennyiségű patakhordalékba ágyazott törmelék alkotja. Ezen a szakaszon csapadékos időszakban akár 30-50 l/perc hozamú patak folyik keresztül, mely a törmelék állékonyságát még inkább rontja. A folyosón történő áthaladást nem ritkán kisebb-nagyobb kőzetomlások követik, mely az alatta található aknában közlekedőkre nézve életveszélyes.

A Kis-aknába leereszkedve 73 méter mélységben kezdődik a barlang kötél nélkül járható, lépcsőzetesen haladó, helyenként nehéz mászással leküzdhető, átlag 50° lejtésű szakasza.

90 méter mélységben érjük el a 2. oldalágot, mely 32 métert emelkedik, 55 méter hosszón. Néhány méterrel lejjebb a leghosszabb oldalág, az aktív, vizet vezető ún. Lechuguilla-ág nyílik, mely különösen a Fő-ágba torkollása közelében igen cseppkőes. Hossza közel 120 méter, a felszínt a bejáratához viszonyítva 53 méterre közelíti meg. Ez a szakasz szűkületei és átlag 60° meredeksége miatt nehezen járható. Érdekes, hogy átvágódott mésztufagáták található benne, a végponton pedig megfigyelhető egy patakhordalékból álló fal. A végponton egy szűk repedésből érkezik a víz kb. 4 méteres vízeséssel.

103 méter mélységben egy újabb oldalág, az ún. Fa-ág nyílik, mely az elején található kb. 1,5 m magas, 80 cm átmérőjű kidőlt, vízszintes helyzetű cseppkőről kapta nevét. Az oldalág nem tér el a többitől: nagy meredekségű, kb. 60 m hosszán nyúlik felfelé.

110 méter mélységben egy kisebb teremben elérjük a Gambik Atyját, mely egy nagyméretű, plafonról lehasadt közettömb elnevezése (méretei kb. 12x8x10 méter). Itt ismét kettéválk a járat. A Fő-ág a tömb alatt folytatódik. Ha azonban a nagy kővön átmászunk, a Fő-ág kerülőjébe érünk, mely gyakorlatilag egyetlen omladékos terem. A főtét a rétegmenti kőzetelválás következtében lépcsőkkel tagolt sík felületek alkotják, a járattalpat több m-es kövek alkotják. A termen áthaladva visszaérkezünk a Fő-ágba.

128 méter mélységben egy kis oldalágban található a barlang egyik kuriózuma a HBM-terem, ahol egy 6 méter magas, falhoz támaszkodó hófehér sztalagmit található.

156 méter mélységben elérkezünk a barlang legérdekesebb részére, az ún. Helikopterterembe. Ezt követően egy omladékos aknán lejutva eljutunk a barlang végponti zónájába, mely már kevésbé lejt. A patak a végponton egy szűk keresztmetszetű szifonban nyelődik el.

A barlang lezárt, látogatása a Bükki Nemzeti Park Igazgatóságának engedélyéhez kötött, de kizárólag tudományos alapú kutatás céljából engedélyezett.

Bejárásához alapfelszerelésen kívül kötéltechnika szükséges. A barlang egészére jellemző az omladékoság, így bejárása csak a barlangot ismerő képzett vezetőkkel, munkairányítókkal lehetséges.

Fénykép: Kovács Attila

Térkép: csak poligonvázlat, az 1993-as MLBE évkönyvben. A barlang aknasoráról egy vázlat készült Kovács Attila kezétől, mely az 1998-as MLBE évkönyvben megtalálható.

Miskolc, 1999-11-11.

KECSKE-LYUK

Ferenczy Gergely

A barlang neve: Kecske-lyuk
Szinonima: Kecske-barlang

Helye: Miskolc, Forrás-völgy
Település: Miskolc

Btszf: 251 m
Hossza: 458 m
Mélysege: +24 m
Max. horizontális kiterjedés: 307,6

A Kecske-lyuk a Bükk-hegységben, a Miskolc-Diósgyőrtől Ny-ra húzódó Forrás-völgyben, a városhatártól mindössze 1 km-re, a Király-kúttól kb. 200 m-re nyílik.

A Kecske-lyuk fokozott védelmét földtani jelentősége, rendkívül értékes gerinces és izeltlábú faunája indokolja.

A tipikus forrásbarlang tágas, 5 m magas és valamivel szélesebb háromszögletű bejárattal nyílik a Forrás-völgy É-i oldalán, az időszakos patak bal partján. A bejárat előtt egy 1,5 m magasságú kis terasz látható, mely részben a barlangi ásatások során kitermelt föld deponálása következtében keletkezett, másrészt a barlangi patak allúviuma.

A barlang bejárat csarnokát - hasonlóan az Istállós-kői-barlanghoz - még a közelmúltban is állatok nyári istállózására, a déli hőségben delelésre hasznosították.

A barlangot szinte minden miskolci gyerek, ill. természetkedvelő ismeri, hiszen a városhoz közeli barlang könnyen megközelíthető, és több mint 100 m hossz - az első nedves átbújásig - utcai ruhában is járható. Délre néző látványos szádája magára vonja a völgyben járó turisták figyelmét, hiszen az impozáns barlangbejárat valóban különleges és könnyen elérhető látványosságot nyújt.

Az üreg ősidők óta ismert. A Miskolcon 1891-ben talált Bársony-házi ősemberlelet hatására Herman Ottó által kiharcolt tudományos igényességű bükki ősember-kutatási program egyik első ásatási pontja volt 1906-ban. A barlangban 1930-ig lefolytatott három ásatás során egy csiszolt csonteszköz, tűzhelyfoszlányok, és a bükki kultúra cserépmaradványai kerültek elő. A barlang első leírója 1882-ben Márki Sándor volt, aki barlangi túraélményeit foglalta össze. A barlang befoglaló kőzete a középső triász Kisfennsíki Mészke Formáció.

Az időszakosan aktív forrásbarlangból csapadékos időben kb. 150 l/p hozamú patak folyik ki, a bejárat előtti kis terasz lépcsőjén lezúrogva.

A barlang vize eocén-miocén korú agyagos-kavicsos üledékekkel fedett területről származik. Vízgűjtőterületét a barlang fölött északi irányban húzódó 335 m magas Hársas-bérc gerince alatt, a déli oldalon kialakult víznyelőtöbör képezi, mely 3,5 hektárnál nem nagyobb. A töbörben két aktív víznyelő, és két suvadás található. A fejlettebb É-i víznyelőbe egy kb. 100 m hosszú vízmosás vezet, melyben egy kis rétegforrás fakad. A vastag agyagos-kavicsos takaróban a töbörregyüttes aljára állandóan szivárgó, ill. csapadékos időben, vagy hóolvadáskor befolyó vizek biztosítják a vízutánpótlást.

A barlang járható szakasza - a Bükk-hegységben egyedülálló módon - a forrástól szinte a víznyelőtőbörig ismert. A barlang végpontja a vízgyűjtőterületen lévő nyelési pontokat kb. 50 m távolságra közelíti meg, 10 m szintkülönbséggel. Az ismeretlen, de valószínűsíthető járatok fejletlenek, ill. cseppkövesedés miatt leszűkültek, és a feltételezett szifonsor miatt ember számára járhatatlanok. A barlang e részén - az emberek elől szerencsére elzárt szakaszon - él egy vakrák faj, melyet 1924-ben Bokor Elemér - több más rovarfaj mellett - bioszpeleológiai kutatásai során fedezett fel.

Az év nagyobb részében vízfolyás nem található a barlangban. A barlangi patakot ritkán láthatjuk, azonban ha a látogató ezt a kivételes pillanatot elcsípi, akkor különleges látványban lehet része. Ekkor csak a barlang bejárat szakasza járható, mely száraz időben elaggott fosszilis barlangrésznek tűnik, és különösen cseppkőszegény. A patak kis lépcsőkön, ill. mésztufagátakon csörgedezve étellel tölti meg a folyosószerű szakaszt.

Kialakulását tekintve jellegzetes víznyelőbarlangnak tekinthető, mely a jól karsztosodó mészkőben egy durván É-D-irányú, Ny felé 15 fokkal eltérülő függőleges hasadék mentén alakult ki, mely helyenként - az elején és a végén - DNy-i irányt vesz fel. Alárendelten erre az irányra merőleges repedések is predestinálták a járatirányt (pl. "150-es meander"). A meanderező patakmederre különösen jellemzőek a merőleges irányváltások.

A barlang egy tágas, 20 m hosszú, max. 8 m széles csarnokkal kezdődik. A terem vége balra kanyarodik, és beszűkül, és a plafon kissé eltávolodik a járatlaptól egy 15 m hosszú szakaszon. Ezután merőlegesen jobbra (É-ÉK) kanyarodik a járat, ettől kezdve kisebb keresztmetszetek jellemzőek. A barlang az "Átbújás"-ig folyamatosan szűkül.

Ezután a meanderező, hasadékszerű járatban előfordulnak kisebb-nagyobb kitermesedések. A végponton egy szűk hasadékban szifon zárja el a járatot.

A bejárat csarnokból egy kürtő indul fölfelé, melynek kötömbökkel beboltozódott végpontja megközelíti a felszínt. A bejárat felett nyíló Kecse-lyuk-feletti-hasadékkal feltételezhető az összefüggése. A hasadék egy vízgyűjtőjéről lehatárolódott nyelőként azonosítható, mely a bejárat csarnokban csatlakozott a forrásbarlang járatrendszerébe.

A jobbkar után a járatszelvény 1-2 m szélesre és 5 m magasra csökken, ami a többnyire kis fényerejű világítóeszközzel (pl. gyertya) felszerelt természetjárók számára a tágasabb, nehezen bevilágítható bejárat csarnokhoz képest emberközelibbé teszi az üreget. A bejárat csarnokhoz képest a szűkebb szakasz valóban éles kontrasztot ad, ami a gyakorlatlan látogatóban általában intenzív benyomást kelt.

A bejárat csarnok mennyezetén jól azonosíthatók a víz alatti alakulás jelei, a mennyezeti félcsatornák ill. a gömbüstök. Az oldalfalak a járatlapp közelében a fagyaprózódás, feljebb és kissé beljebb a páralecsapódás által előidézett mállás következtében másodlagos morfológiai jellemzőket mutatnak. A befoglaló közet erősen repedezett, a barlang számos szakaszán mészkőbreccsához hasonló felületként jelenik meg - a repedések gyorsabb oldódása miatt az ép részek kavicsszerűen kipreparálódnak -, a bejárat csarnokban a bal oldalfalon figyelhető meg.

A barlang a csarnok bejárat szakasza után a mintegy 130 m távolságban lévő "Átbújás"-ig folyamatosan veszít magasságából és szélességéből. A csarnok után egy 30 m-es szakaszon a mennyezet jellegzetesen sík, mely az áramló vízzel teljesen kitöltött barlangok kialakulására jellemző. Ez a szakasz egy jól fejlett oldásos színlővel ér véget a végpont felőli oldalon. Ezután a járat a végpontig hasadékszerűvé válik kisebb-nagyobb magassággal. A hasadék a mennyezet felé elszűkül, a talpnál általában szélesebb, és a mennyezet felé egyre több cseppkövesedés figyelhető meg. A repedés a plafonnál általában cseppkővel kitöltött, sokszor nagyobb felületű hófehér cseppkőképződményekkel.

Az "Átbújás" a belsőbb, szűk szakaszok bevezető gyakorlata - ez után a barlang már kevésbé barátságos. A belsőbb részek csak vizes kuszodák, szifonok, szűk hasadékok leküzdésével közelíthetők meg, barlangász-felszereléssel.

A szűk átbújás után függőleges hasadék mentén kialakult meanderező járat vezet a "Kisterem"-ig, ami után a "Csupaszláb-szűkület"-en keresztülvergődve a Nagy-terembe érünk. Innen egy alacsony patakos járat vezet a végponti szifonsorig.

A barlang kitöltésében a vízgyűjtőről származó kvarckavics található, mely a barlang eróziós alakításában nagy szerepet kapott.

A bejárati csarnok kivételével jellemzőek - általában a járattalp közelében - az oldásos ill. eróziós formák jelenléte. Különösen a barlang első felében erodált peremű hullámkagylók mellett a meanderek külső oldalán feltűnően fejlett eróziós színlők, több szintben. A járatban a plafon közelében a több szintben elhelyezkedő színlők átmetszetei is megfigyelhetők.

A barlang bejárati szakaszán kívül cseppkövekben igen gazdag, sok, általában sárgás-barna, és hófehér színű cseppkőlefolys található a barlangban. Sajnálatos, hogy a lefolyásokon kívül épen maradt cseppkőképződmény a barlangban nem található, ugyanis a látogatók mind letördelték. Ennek ellenére az egykor szép barlang romjaiban is látványos. A falakat általában cseppkőlefolysok takarják, az amúgy is keskeny járat beszűkülését előidézve. Több helyen mikrotetarátás lefolyások, cseppkőbubok találhatóak - általában fosszilis, nem fejlődő stádiumban.

A barlangban a "Csupaszláb-szűkület"-ig, de különösen az "Átbújás"-ig tartó szakaszon a fáklyás látogatások miatt erősen kormosak a falak, ill. a képződmények maradványai.

A barlangban számtalan, egy nagyobb emlékkönyvet megtöltő mennyiségű felirat őrzi a barlangot felkereső "bátor", sokszor a természet közelében felnövő bükki települések fiataljainak neveit. Nem véletlen, hogy a barlangban tudományos kutatást végzők névjegyeit (Kadic, Vásárhelyi, Kolozsvári, Bokor, stb.) nem találjuk közöttük. A legkorábbi olvasható évszám 1918., a legtöbb felirat a 30-as évek végén, és a 40-es években készült. Feltételezhető, hogy az "Átbújás" nevű szűkület cseppkőkemencéje feletti cseppkőképződmények egy ideig - ki tudja, meddig - elzárták a mögöttes részeket a látogatóktól.

A barlang a fokozottan védett hosszúszárnyú denevér (*Miniopterus schreibersi*, eszmei értéke 100.000,-Ft) átmeneti szállása. A barlang a látogatók által rendkívül veszélyeztetett, pedig a tűzgyújtás, a szemetelés, a barlang bármilyen rongálása, az élővilág háborgatása tilos.

Bejárása alapfelszereléssel lehetséges, helyenként szűkületek leküzdése szükséges. A barlangra jellemzőek a szűk keresztmetszetek. Ismerve az itt előfordult balesetek nagy számát, a barlang "Átbújás" nevű szűkület utáni részeinek látogatása csak tanfolyamot végzett barlangi túravezető vezetésével, alapfelszereléssel történhet.

A barlang lezáratlan, jelenleg engedély nélkül látogatható.

Fénykép: Nagy Zsuzsanna (?), Kovács Attila (?), Ferenczy Gergely (?). Egyik sem biztos, hogy használható.

Térkép: javasolom az alaprajz árnyképét a topográfiai térképen. Azt meg kell nézni, hogy a MLBE által leadott térképen a barlang alaprajza helyes arányban van-e feltéve, mert az első változatban dupla léptékű az árnykép.

Javasolom továbbá a Kordos-féle Magyarország barlangjai c. könyvből a barlang biológiai kutatásairól szóló rész átvételét.

Miskolc, 1999-11-26.

LÉTRÁSI-VIZES-BARLANG

dr. Lénárt László

A barlang a Bükk hegységben, Miskolc-Lillafüredtől Ny-ra, attól 4 km-re található. Természetes (I-es) bejárata 565 mtsz feletti magasságban a karsztos-nemkarsztos kőzetek határán, a mesterséges (IV-es) 5 m-el magasabban, mészkőben nyílik. A barlangba állandó patak a törmelékkal (ember számára) zárt Tavi-nyelőn át folyik.

Az emeletes víznyelő barlangrendszer járatai elsősorban eróziós jellegűek, melyeket a barlangképződés első szakaszaiban, majd utólag alakított a korrózió és kis mértékben, elsősorban a lemezes mészkőben a gravitáció. A felső két szint a két bejárat között található, a 3. és 4. már eléri a barlang mai végpontját jelentő Tavat. Az 5. szint néhány helyen, néhány 10 m-ig van feltárva, aktív és a többi részen olyan szűk, hogy ember számára járhatatlan. Ha ez a szint vízzel feltelik, akkor jelenik meg a patak a 4. szinten. (A barlang vizei kalcium-hidrogénkarbonátosak, 9-17 nk° keménységgel.)

A barlang hossza 2200 m feltérképezett és 6-800 m ismert, de fel nem térképezett szakaszból áll. A barlang legnagyobb szintkülönbsége 90 m.

Az első írásos említésre (név nélkül, a "Margit-forrás 8-11 km-es barlangrendszere"-ként) Jakucs L. 1951-es munkájában került sor. Az MHT Borsodi Csoportja Karsztvízkutató Szakosztályának későbbi tagjai ugyan már ez előtt (és utána is) jártak a barlang első szakaszában, de a Jakucsék által abbahagyott munka folytatásaként csak 1963. februárjában, egy igen hideg télen sikerült a 4. szinti szifonsoron át eljutni a barlang végpontját jelentő Tóig, s onnan visszafelé haladva találták meg a Felső-ágot (3. szint), majd az ehhez szintben is csatlakozó Vértes-ágot. Az ág elejét jelentő Háromszög-terembe a Tó felől jutottak be 1966. nyarán, s ekkor tárták fel a Kapás-ágot is. Ezt a sikert a Fő-ágból nyíló Patyolat-ág megtalálása követte még ugyanazon a nyáron. A térképen rendkívül közelinek tűnő Patyolat-ág és a Kapás-ág összekötését az eddigi kutatók már Marcel Loubens Csoportként vitték sikerre a Maxi-szűkület 1967. februári átbontásával és a Dög-szifon átúszásával.

Az új (IV-es) bejárat megnyitására 1971. november 1-én került sor egy, a Kapás-ág végén lévő kürtő előzetes geofizikai (mágneses) vizsgálata alapján. Ez után több, kisebb jelentőségű feltárás történt 1972-74. között, majd 1978-ban a Tavi-ág Tóhoz legközelebbi szifonjának átúszásával sikerült a Búvár-ág elejének, 1982. végén egy kb. 300 m-es új szakaszának szárazon történő feltárására is.

A barlang és a Tuskós-barlang, valamint a Tavi-nyelő összefüggését víznyomjelzéses vizsgálatok döntötték el az 1960-as évek végén, ill. 1973. júliusában.

A barlang felszíni (morfológiai) vízgyűjtő területének kb. felén a különböző típusú triász anizuszi mészkő, a másik felén pedig nemkarsztos kőzetek (jelenkori patakmedri törmelékkal fedett szericitpala, zöld vulkanitok és zöldessárga tufái, homokkövek, valamint porfirrit) fordulnak elő.

A bejáratnál a rétegek dőlésszöge 18-22°, mely fokozatosan meredekebbé válik s a barlangnak kb. felétől már tartósan 52-55°. (A dőlésirány tartósan É-i, ÉÉK-i.) A járatok kb. 60 %-a ÉÉK-DDNy-i csapásirányú, s a rétegek dőlésiránya, valamint a törések csapásiránya együttesen alakították ki a barlang fő irányát a pleisztocénben és a holocénben. A barlangban télen kevesebb a víz, szépek a bejáratú jégképződmények, de a denevéreket ekkor zavarjuk leginkább.

A természetes bejárat egy erózióval szépen lecsiszolt, vastagpados mészkőrétegbe mélyült patakmederben folytatódik és a Hágcsós-terembe vezet. (Télen idáig ér a jég.) A létrán leereszkedünk, a 2. barlangszint alul már lemezes mészkőben van. (A léghőmérséklet évszaktól függően 2-8 °C közötti.) A terem alját nagy, erodált (koptatott) és korrodált (oldott)

sziklatömbök borítják, a mennyezetén a kisméretű cseppkövek és ezüstös vízszemek között elszórtan, védett felsőbb részein kolóniákat alkotva függnek télen a denevérek.

A víz útján a Fő-ágba jutunk az előbb említett lemezes mészkő rétegfejein úgy, hogy hátunkkal a törési felület másik oldalára, a vastagpados mészkőre támaszkodunk. Itt a lemezes mészkő vizesen rendkívül szép vörös, sárga, szürke, fehér vékony rétegeit, az ezeken megtelepülő, néhány mm átmérőjű huzat- és vízfreccsenésből kiváló borsókőveit, sárga és vöröses árnyalatú cseppkőfolyásait láthatjuk. A meanderező, keskeny, 10 m-t is meghaladó magasságú patakmederben haladunk egészen az első kavicsos, homokos jellegű törmelékszifonig, mely annak idején az első feltárókat is visszafordulásra készítette. A törmelékanyag 90 %-a a jelenlegi külszíni vízgyűjtő területről származik, 10 %-a helyi mészkő, mészképződmény-töredék és bevonat. (A levegő 2-6, a víz hőmérséklete 3-6 °C közötti, és itt is sok a simaorrú denevér.)

Az Alsó-, majd a Középső-, végül a Felső-Labiron keresztül megyünk kifelé. A járatok keskenyek, helyenként rendkívül szűkek, régi cseppkőfolyásokkal és cseppkövekkel vagy agyagos törmelékkel vastagon borítottak. Utunk során többször kijutunk a Fő-ág felsőbb szintjére, mintegy ablakból nézve az előbb látott részeket. A bejárat fölött több dm vastag denevérguanóval fedett teremben a levegő hőmérséklete magasabb, mint a barlang többi részén.

A természetes és a mesterséges bejáratok közötti túrán a Hágcsós-teremből létrán felmegyünk az elején keskeny, meanderező Patyolat-ágba, mely rövidesen álló cseppkövekben, cseppkőfolyásokban, függő cseppkövekben, egészen sajátos, korrodált végű cseppkövekben gazdag résszé változik, valamint a lemezes mészkövet több m vastagon ismét feltáró Sóhajok Hídja alatti szakadékká. A vastagpados mészkőben az Ablaknál egy falnak támasztott vaslétrán érünk a Felső-, majd a kövek között átbújva az Alsó-Rom-terembe, ahol már teljes egészében a tört-gyűrt lemezes mészkőben, a Zebra-folyosóban haladunk. (Itt fordult elő a barlang legnagyobb, kb. 40 egyedből álló simaorrú denevértömbje.) A sehová sem vezető vakjárat, a Koppantál-ág, majd a lemezes mészkőben kialakult legnagyobb üreg, az Agyagfej-terem következik.

A cseppkőfüggöny között kivésett Maxi-szűkületen, majd egy szűk, keskeny, fekete bevonattal vastagon borított ágon át érjük el a barlang legrondább helyét, a Dög-szifont. (Ez ma már úri hely, ki van pallózva csak helyenként ér bele a hasunk a hideg vízbe, ha ügyetlenek vagyunk.) A szifon megtalálásakor csaknem mindig víz alatt volt, egy beledöglött denevérről kapta a nevét. A szifon azért "száraz", mert a vizét rendszeresen levezetjük a Kapás-ágba. (A Kapás-ág nevét az első feltáráskor ott megtalált kapáról kapta, melyről ma sem tudjuk, hogy került oda.) Itt egy csepegésmérő edény bevonatából 0,08 mm/év cseppkőnövekedési sebességet állapítottunk meg.

A szifonnal szemben lévő magas teremben a barlang egyik legszebb cseppkővét, a Méhkas kettős kúpját a magasról hulló, szertefreccsenő víz hozta létre.

A szifontól a keskeny, magas Kapás-ágban a IV-es kijárat felé fordulunk. A talpunk alatt izapos agyag, a járat felsőbb részein cseppkőfolyások, álló- és függőcseppkövek, szépen oldott falak láthatók. A rövid, szűk Z-ág után a IV-es bejárat kürtőjének létráshoz jutunk. (Alul a Koporsó-terem lemezes mészkőtömbjei közé juthatunk.) A legfelső létra alatt egy szűk, agyagos dugóhúzó-szerű járat a Papp Ferenc-ágba, ill. a belőle nyíló Lipót-terembe és a Kőcsapdába vezet. A létrán, majd egy keskeny hasadékon át jutunk a felszínre.

A következő túránkra a Dög-szifontól indulunk. A Kapás-ág alsó végén a Háromszög-terem a 3. és 4. szintet köti össze és három önálló ág csatlakozik bele. (A terem előtti keskeny hasadékból a Kossuth-kürtőbe, majd az aprótermetű barlangászok a Kutas-szűkületen át a Visszhang-terembe juthatnak.) A Kereszt-ág a Fő-ág törmelékszifonja mögötti részbe vezet, szűk, vizes és törmelékkel helyenként teljesen kitöltött. Alulról szép álmennyezet (baldachin) látható a fejünk felett.

A terem tetejéről induló Vértes-ágba vaslétrán jutunk fel. A folyosó alján általában agyagos-homokos törmelék, az oldalfalakon matt cseppkőkéreg található, a plafonon elaggott és élő cseppkövek. A Csodaszifon alján öklömnyi kavicsok vannak, a Kavicsosztályozó több méter magas, oldalán agyaggal és kalcittal cementált kavicsokat tartalmaz. Keskeny járat után érünk a Vértes-terembe. A néhány nagy cseppkőoszloppal díszített, egymásra borult kőtömbök között leereszkedünk a 4. szinti Fő-ágba. A törmeléken balra, a kijáratok felé kúszva a barlang legnagyobb termébe, a Twist-terembe, majd egy törmelékhalmon át a Geológus-terembe jutunk. A Vértes-ágban a továbbiakban hol felegyenesedve járhatunk a tágas folyosóban, hol az agyagos, homokos törmeléken kúszunk előre. A cseppkődíszítés matt, sötét színű, agyagos, nem igazán szép. Itt leginkább a patkósorrú denevérek a jellemzőek. A Kőhidas-terem névadó kőtömbje a terem oldalfalának dől. Itt tucatnyi két- és háromágú állócseppkő volt a feltáráskor, de az egymást követő túrákon az agyagra települt cseppköveket kidöntötték, összetörték. (Az Y-ág hófehér állócseppkővét a feltáráskor tették tönkre.) A terem oldalán vékony gyertyacseppkövek nőnek, és retek-cseppkövek átmetszetei is jól láthatók a falon. Az ág léghőmérséklete 8 °C körüli.

A Görbecseppkőves-terem többágú függőcseppkövei és vízdásnyomos cseppkövei érdemelnek említést. A Tútláplált Mici Mackó Kuckója a 3. és 4. szintet köti össze. Cseppkőképződménye kevés, egy nagyon határozott törésvonal mentén alakult ki, falát zömmel tört, zúzott mészkőbreccsa alkotja. Alján nagy kőtömbök, felső részén jelentős agyag felhalmozódás látható. A kőtömbök között leereszkedünk a 4. szintre, a Patakos-ágba. (A hátunk mögött a törmelékkal jelentősen feltöltött Fő-ág csatlakozik be.) Egyes helyeken nagy kavicsok találhatóak, de a járat alja leginkább törmelék nélküli, nagyon szépen bordázott és csipkézett, ritkán kell lehajolni. Rövidesen egy kürtön, a Tyúkbélen át felmegyünk a Tavi-Felső-ágba, a 3. szintre, mely dúsan cseppkőves, de nem igazán szép. Némi kúszás, mászás, kepezés, kényelmes járás, vizes agyagban való dagonyázás után elérünk a barlang mély- és végpontját jelentő Tóhoz. (Itt a legmagasabb a széndioxid-tartalom, értéke 0,45 tf%.) Balra a Tavi-ág, jobbra a Tó másik oldalán a Patakos-ág található.

A 4. szinti patakok és a Tó a helyi maximális karsztvízszintet jelölik. A cseppkövek vízhozama 0-1800 ml/óra értékek között változott a mintegy másfél évtizedes, egész barlangra kiterjedő vizsgálat alapján. Az I-es bejárat és a Tó között a patak csak tavasszal aktív, hozama erősen változó, átlagosan 5-10 l/perc. A Tó és a Tavi-nyelő között csaknem egész évben van patak, a hozama 300-400 l/percre becsülhető. A 10 m² felületű, 3 m-es vízszint-ingadozású, maximális vízálláskor 30 m³ térfogatú Tóból távozó víz a víznyomjelzések tanúsága szerint a Garadna-völgyi Margit- és Eszperantó-, valamint a Szinva-völgyi Anna-, Soltészkeri- és Szinva-fő-forrásokban jelenik meg.

A Patakos-ágon indulunk el kifelé. Egy rövid, kavicsokkal töltött szűkület után könnyű a járatban való haladás. A Kvarckavicsos-oldalágban az agyag között nagyon szépen gömbölyített kvarckavicsok találhatóak. (A barlang belsőbb részeiben a miocén üledéktakaró maradványaként értékelt fehér, horzsás kőzettöredékek, gömbölyű kvarckavicsok és csillámok is nagyobb mennyiségben fordulnak elő, s a nehézasványok átlagos mennyisége 5-6 %.) A patakmederben a Tyúbbelet elérve az ismert úton jutunk a felszínre.

A barlang viszonylag könnyen járható. Több helyen fix, 2-11 m hosszan vaslétrák, vashidak, lánc, fa szifonpalló segíti a közlekedést. Kezdő barlangjáróknak, első barlanglátogatóknak a hosszabb létrákon kötélbiztosítás ajánlott. A barlangot a Marcel Loubens Barlangkutató Egyesület gondozza.

A barlang első térképét az MHT Karsztvízkutató Szakosztálya készítette még bányász-kompasszal 1963-64. telén. A későbbiekben további rész-, illetve kiegészített térképek születtek, különböző felmérési és ábrázolási pontossággal. A pontosító térképezés ma is folyik.

A barlangot túl sokan látogatják, s ez a képződmények gyors tönkremenetelét okozza. Télen a denevérkolóniákat nagyon zavarják a csoportok. A barlang vizeinek szennyezése a miskolci vízműforrások vizének vízminőségét is veszélyeztetheti. (A gondatlan leszállók évente több hőmérőt és csepegésmérő edényt törtek össze.)

A barlang átlagos radontartalma a víz, a levegő és a talaj évtizedes vizsgálatsorozata alapján 2 kBq/ml (maximálisan 9 kBq/ml) értékű, télen csaknem 0 háttérértékű.

A barlang hossza és mélysége, korróziós és eróziós formakincse, kitűnő földtani-tektonikai bemutató-terep jellege, helyenként szép és néha ritka típusú mészképződményei, országosan és részben nemzetközi szinten is jó tudományos megkutatottsága, a vízműforrásokkal való közvetlen kapcsolata, valamint a denevérek téli szálláshelye miatt fokozott védelemre érdemes.

A Kaszás-kút forrásának vize a barlang tőrében, a bejáratnál nyugatra a mélynyelvre nyúlik ki mészkőben, a Kaszás-kút-visszafolyóban. A korábban bontott kútban jelenleg természetvédelmi kő van rakva és részben le van fedve. Az itt befolyó víz (nagy mennyiségű) a Felső-fornában kerül ki a felazintra.

A Lános-barlang kialakulásában feltételezőleg a korábban magasabb szinten folyó Kaszás-kút-víznek jelentősebb szerepet. A járatfejlődés korai szakaszát a mennyzati felzárkózás jelzi, a járatok mai formáját főként a befolyó vizek és a szállított tömlekkanyag eróziója alakította ki. Az erózióbázis süllyedésével első járatszint alakult ki, majd ez is süllyedve vált, egyúttal erősen feltöltődött. A felső járatszinten a beszivárgó vizek jelenleg a kőzetlakosságok dús gyarapodásához járulnak hozzá, azonban a cseppkövek, szelvények és lefolyások egy része már inaktív, pusztuló, helyenként porladó. A barlang felső szintjén nagyméretű vaslag, kővert, néhol rétegzett, muszta-kötésű rétegek is, melyben jelentős mennyiségű cseppkőtörzsek van. A felhalmozódás részben omlásból, részben lehullásból, részben a helyenként mélyre érő víz eróziójából alakult ki. A tömlekképzés új, vaslag cseppkőkéreg képződött, mélyre érő, eróziós cseppkővel. Az alján üledékben homok frakciójú tömlekek jelzik az eróziós kőzetlehullást. Jelentős mennyiségű a felhalmozódott agyag is a barlangban, melyben göndör-csontok, köztük sok barlangi medve-csont található.

Az erősen feltöltődött bejárat szakaszok kibontását a miskolci Bányász Barlangkutató Csoport a 70-es években kezdte meg. Az 1973. október bejáratát követő időszakban a barlang fő veszélyeztető tényezőjének a "baléras"-t jelölték meg a csoport. Kétségtelen, hogy a Pápai-terelő-torony melletti 2-3 centiméter átmérőjű, 0,5-1,5 m magasságú kőzetpáncsoktól álló cseppkőcsoportot talán egy ág példány képviseli ma, de a képződmények mennyisége így is jelentős. A Remény-térrel szembe cseppkő-erdőjének látványát, a Nagy-térrel szembe felelő Golem, vagy a Lopókő az első szakaszban továbbra meghaladó mélyre nyúlhat mindenkinél.

A Bányász Csoport a feltárást követően is kiválóan jelentős feltáró munkát végzett a barlangban. A járatokat Várzsig S. és Szeremley Sz. mária fel 1978-ban, ezután 180 m hosszú és 15 m mély a barlang, szemlélhető tudományos kúrták azonban a mai napig nem folyt Dorina. A csoport megalkotta a "gondatlan" barlangban hagyott szerszámok, bejáratát segítő eszközök tönkremenetelét. Az első szakasz sokat fejlődött közösen névvel, a Nagy-térrel szembe felelő Golem, vagy a Lopókő az első szakaszban továbbra meghaladó mélyre nyúlhat mindenkinél.

A barlangot jelenleg a Miskolci László Barlangkutató Egyesület tartja fenn. Látogatásához a Büki Nemzeti Park engedélyre van szükség.

Hordalok:

MLBE Jelölés: 19/9. július-2000

Lános Barlangok a Büki Parkban, 1978

Miskolci László Barlangkutató Egyesület, 1978

Miskolci László Barlangkutató Egyesület, 1978

Miskolci László Barlangkutató Egyesület, 1978

Miskolci László Barlangkutató Egyesület, 1978

LILLA-BARLANG

Kovács Attila

A Bükk-hegység Forrás-völgyének völgyfőjénél található forráscsoporttól 200 méternyire, fent, már a fennsíkon, kb. 350 m tengerszint feletti magasságban nyílik a Lilla-barlang mesterségesen kibontott, vasajtóval lezárt bejárata. A P+ és Z jelzésű turistautak elágazásánál látható kis töbör szálkőkibúvása előtt feltűnik a barlangból egykor kihordott agyagos törmelékanyag mára tájba illeszkedett, elegyengetett hányója. A barlangbejárat két oldala 1,5-2 méter magasságig terméskő fallal van kirakva. A 300 méter távolságban agyagpalában eredő Kaszás-kút forrásának vize a barlang töbrében, a bejáratától nyugatra, 50 méternyire nyelődik el mészkőben, a Kaszás-kúti-visszafolyóban. A korábban bontott víznyelő jelenleg terméskővel ki van rakva és részben le van fedve. Az itt befolyó víz (nagy valószínűséggel) a Felső-forrásban kerül újra a felszínre.

A Lilla-barlang kialakulásában feltehetőleg a korábban magasabb szinten folyó Kaszás-kúti-patak játszott jelentősebb szerepet. A járatfejlődés korai szakaszát a mennyezeti főteformák jelzik, a járatok mai formáját főként a befolyó vizek és a szállított törmelékanyag eróziója alakította ki. Az erózióbázis süllyedésével alsó járatszint alakult ki, majd ez is inaktívvá vált, agyaggal erősen feltöltődött. A felső járatszinten a beszivárgó vizek jelenleg a karbonát-kiválások dús gyarapodásához járulnak hozzá, azonban a cseppkövek, bekérgezések és lefolyások egy része már inaktív, pusztuló, helyenként porlódó. A barlang felső szinti nagytermében vastag, kevert, néhol rétegzettséget mutató kitöltés rakódott le, melyben jelentős mennyiségű cseppkötöredék van. A felhalmozódás részben omlásos eredetű lehet, elképzelhető, hogy valamikori földrengés döntötte le a helyenként méteres átmérőjű oszlopokat. A törmelékhalmon új, vastag cseppkőkéreg képződött, méteres átmérőjű álló-cseppkövekkel. Az aljzati üledékben homok frakciójú törmelék jelzi az egykori patakbehordást. Jelentős mennyiségű a felhalmozódott agyag is a barlangban, melyben gerinces-csontok, közte sok barlangi medve csont található.

Az erősen feltöltődött bejárat szakaszok kibontását a miskolci Bányász Barlangkutató Csoport a 70-es években kezdte meg. Az 1978. októberi bejutást követő időszakra a barlang fő veszélyeztető tényezőjének a "bejárás"-t jelölte meg a csoport. Kétségtelen, hogy a Pisai-ferde-torony melletti 2-3 centiméter átmérőjű, 0,5-1,5 m magasságú oszlopokból álló cseppkőcsoportot talán egy ép példány képviseli ma, de a képződmények mennyisége így is jelentős. A Remény-terem szalmacseppkő-erdejének látványa, a Nagy-terem első felét uraló Gólem, vagy a Lopótök az alsó szakaszban továbbra meghatározó élményt nyújthat mindenkinek.

A Bányász Csoport a feltárást követően is további jelentős feltáró munkát végzett a barlangban. A járatokat Várszegi S. és Szeremley Sz. mérte fel 1978-ban, eszerint 180 m hosszú és 15 m mély a barlang, számottevő tudományos kutatás azonban a mai napig nem folyt benne. A csoport megszűnése után "gazdátlan" barlangban hagyott szerszámok, bejárást segítő eszközök tönkrementek. Az alsó szakasz ezért jelenleg közepesen nehéz, a Nagy-terem könnyű mászással járható, a bejáráshoz elegendő az alapfelszerelés. A barlangot jelenleg a Marcel Loubens Barlangkutató Egyesület kutatja. Látogatásához a Bükki Nemzeti Park engedélye szükséges.

Irodalom:

MKBT Műsorfüzet: 1979. január/február

Lénárt László: Barlangok a Bükkben, 1979.

Marcel Loubens Barlangkutató Egyesület (Kovács Zsolt): A Lilla-barlang természeti állapotfelvétele - kézirat, 1998.

SZEPESI-LÁNER-BARLANGRENDSZER

Kovács Zsolt

A helyszín

A Szepesi-Láner-barlangrendszer a bükki Nagyfennsík keleti, létrás-tetői részén található. Az egységes barlangrendszer az 1962. óta ismert Létrás-tetői-barlang (Szepesi-barlang) és az 1952-ben, majd nagyrészt 1985-86-ban feltárt Láner Olivér-barlang 1993. december végi összenyitásával vált ismertté. A Szepesi-barlang a létrási lápa É-i oldalán, a Névtelen Kerekhegy déli lábánánál, 548 méter tengerszint feletti magasságban nyílik Fehérkői Mészköben. Lejárata betonmútárggyal biztosított, vasajtóval lezárt.

A Láner Olivér-barlang (1985-ig Spirál-barlang) bejárata a lápa déli szegélyén kb. 545 méter tszf. magasságban, 6-8 méter magas sziklafal aljában nyíló inaktív víznyelőszáj a Vesszősi Pala és a Fehérkői Mészkö formációk határán. Lejárata kőből rakott támfallal biztosított. A bejárat alatt 10 méterrel a további járatok felé vasajtóval el van zárva.

Jelenleg a Szepesi-Láner-barlangrendszer összes felmért hossza 2073 méter, a még felméréstlen oldalágakkal, kürtökkel együtt meghaladja a 2,5 km-t. A rendszer Szepesi-barlangi bejáratától mért mélysége a Keleti-ág tavanak felszínéig 143,8 méter, amelyhez különböző búvármerülések során mért további 9-15 méteres vízmélység számítható.

Feltárás- és kutatástörténet

A Szepesi-barlang eltömődött mai bejárat nyílására az 1950-es évek elején figyeltek fel. Ebben az időszakban már történtek próbálkozások a rét mélypontján levő töbrök megbontására, de sikertelenül. A legenda szerint egy barlangkutató társaság felszíni kirándulásán Szepesi Zoltánné a szekérútról letérve turistabotját egy kibukkanó kis mészkőszikla mellett teljesen leszúrta ("Ide nézzetek fiúk, így kell barlangot kutatni!"). Ezen a helyen indítottak bontást 1955-ben az MHT Miskolci Csoportja Zsombolykutatói és a Miskolci Bányász Barlangkutató Csoport tagjai. 1957-ben 21 méterig, 1960. nyarán 47 méterig jutottak le. A barlang főágába többéves bontást követően 1962. június 9-e éjszakáján sikerült lejutnia a lépcsőzetes aknarendszeren keresztül a "három aranyásónak": Molnár Kálmánnak, Bödör Istvánnak és Kutas Tamásnak. A fiatal kutatók a nappali pihenés után friss erőként vizsgálták át a Bányászok és Zsombolyosok aznapi eredményét, azon az éjszakán pedig örömmel látták, hogy szabad az út, s lejutottak az aknarendszer aljára. Ezután közös munkával tárták fel a Keleti-ágot, melynek végén közel állandó vízszintű szifontó zárta el a továbbhaladást, illetve a Nyugati-ágot, melynek akkor ismert legtávolabbi pontját vízzel telt szifon jelezte. A feltárást követő mérések alapján a barlang hosszát akkor 1660, mélységét 165,8 méterben állapították meg.

Az 1962-es feltárást - néhány mellékjáratától eltekintve (Morgó-ág, Borsó-ág eleje) - 1984. márciusáig nem követte új felfedezés. Az 1980-as évek elejének csapadékszegény évei után a Nyugati-ág végén a vizes szifon kiszáradt, így a barlangban túrázók (Ferenczy Gergely, Kiss János, Tohai István) a szűk járatrészen átjutva a megelőző részeknél jelentősen nagyobb kiterjedésű termeket, kürtöket találtak. Az új szakaszt nyugat felé mély homokszifon zárta le, a magasba nyúló kürtök viszont további új feltárásokat ígértek. Sajnos a bejutást lehetővé tevő szifon az esőzések miatt ismét feltöltődött, egy időre a felfedezési vágyakat is elúsztatva. Szerencsére a járatok egy részét sikerült felmérni, s az adatok azt mutatták, hogy az új járatok az akkori Spirál-barlang járatai felé tartanak.

A Spirál-barlangot az MHT Miskolci Csoportja Zsombolykutatói felszínről indított bontás eredményeképpen 1952. augusztus 31-én 41 m hosszban, 13 m mélységig ismerték meg.

Mai nevét Láner Olivér 1984. évi halálát követően kapta, a kiváló kutató, a barlang feltárója emlékének őrzésére.

1984. nyarán a Marcel Loubens Barlangkutató Egyesület tagjai megkezdték az addigra beomlott bejáratú barlang újranyitását, bontásos kutatását az elért legmélyebb ponton és a járatok újratérképezését. 1985. decemberében sikerült két kutatónak (Ferenczy Gergely, Kiss János) átjutni a bontás során feltárt szűkületen, ahol tágas üregrendszer tárult fel. A továbbiakban többéves kutatás folyt a barlang mélypontjain. Először a középső és keleti mélypontot bontották, majd a nyugatabbra eső oldalon 19 méterrel mélyítették lefelé a járatot a kutatók, de itt sem sikerült az átjutás. A munka durvahomokkal eltömődött kis akna alján állt le. Közben folytatódott a barlang részletes felmérése és térképezése. A feltárt részekkel a barlang felmért hossza 335 méter (30 m becsült), bejárat alatti legnagyobb mélysége 89 m lett. A Szepesi-barlangban is sikerült 1988-ban és 1993-ban a kis időre leürülő vizes szifonon át újra bejutni az 1984-ben feltárt új részekbe, s a méréseket, megfigyeléseket pontosítani.

A két barlang járatainak pontos felmérése és bejáratuk egymáshoz viszonyított felszíni bemérése után világossá vált, hogy a barlangok ismert folyosói több helyen 5-10 méterre megközelítik egymást. 1993. decemberében 20 méter bejárat alatti mélységben, a Szűkület előtt, mészkőtörmelékben indított kutatóaknával, egyévi bontási munkát követően sikerült megtalálni a Szepesi-barlang felé vezető összekötő járatot (Fofó-ág), melyen Bátori Károly, Ferenczy Gergely és Kiss János elsőként jutott át a Láner-barlangból a Szepesibe. A járatrész a barlangok kutatásában és felmérésében sokszor részt vevő, fiatalon, munkahelyi balesetben elhunyt Nagy Flóriánról (alias "Fofó") lett elnevezve.

A barlangrendszer fő jellemzői

A Szepesi-Láner-barlangrendszert bezáró kőzetösszletet a felső-triász korú Fehérkői Mészkő Formációba sorolják. A kőzet világosszürke, szürke, pados-vastagpados ill. tömeges, jellegzetes finomsávozottságot, márványos rajzolatot mutató mészkő, melyet helyenként 1-10 cm vastag repedéskitöltő kalciterek harántolnak.

A Szepesi-barlang "szintes" ágába a lépcsőzetes Aknarendszeren keresztül lehet lejutni, mely döntően hasadékjellegű. A barlang főága (Keleti- és Nyugati-ág) enyhén kelet felé lejtő, kisebb letörésekkel tagolt, átlagosan 2-5 méter szélességű, 3-20 méter magasságú, helyenként kétszintes folyosó, többnyire dél felé induló mellékágakkal, kürtőkkel. A főág hossz tengelye ÉK-DNY és ÉNY-DK-i irányok közötti ingadozással nagyobb távolságon átlagosan K-Ny-i irányt tart. A formaelemek közül a járatok főtéhez közeli részeire jellemző helyenként a mennyezeti csatorna, máshol az íves vagy lapos boltozat illetve az összeszűkülő hasadékban végződés. Az oldalfalak simák, hullámkagylósak vagy szabálytalanul töredezettek. A járattalpon és közelében gyakoriak a vízfolyás eróziós tevékenységéből adódó íves bevágódások, csorgák, evorziós üstök. Helyenként a járat kanyonszerű. A barlangfolyosók mai képeinek kialakításában a legjelentősebb szerepet a vízfolyások által szállított törmelékanyag koptató tevékenysége játszotta. Az egész barlangra jellemzőek a kipreparálódott, törési felületekkel, repedésekkel határolt blokkok. A Fofó-ág Tohos-átjáró feletti szakaszán két fő- és két-három alárendelt repedésirány ismerhető fel, e törések alapvetően meghatározzák a járatok arculatát. Jelentős, vörösgyagos repedéskitöltésű tektonikus breccsazóna ismerhető fel a 3. szifon bejárata előtt a főtében, mintegy 1-1,5 m vastagságban, ÉÉK/60° orientációjú törés mentén. Ez jelenti a Szepesi-barlang Nyugati-ágának jelenlegi végpontját. Megkerülése a szifonsoron keresztül vagy felső kerülőjáraton keresztül elképzelhető. A Láner Olivér-barlang hálózatosan elhelyezkedő, impozáns méretű járatai egy körülbelül ÉÉK/50-60° dőlésű törést követnek. A barlangrendszer törmelékes üledékitöltését a helyi mészkő tömbjein, törmelékén kívül a barlangon kívüli lepusztulási területre jellemző agyagpala, vulkanitok, kvarcitarabok, durva-

homok, helyenként kőzetliszt és agyag alkotják. Az üledékköltés nem összefüggően borítja a járatlapot, nagy felületeken a szálkőtalp látható. Több helyen megfigyelhetők az oldalfalakra különböző magasságokban rácementálódott, reliktumként megőrződött üledékfoszlányok, agyagos kérgék, melyek a korábbi járatköltési szinteket jelzik. A Szepesi-barlang cseppkőbaldachinjai is egykori magasabb helyzetű üledékköltést beborító mészkő maradványai, melyek alól a későbbi intenzív vízfolyások a laza törmelék elmosták. A Láner-barlangi rész üledékében sok helyen denevércsontok, szórványosan más kistermetű gerincesek csontmaradványai fordulnak elő.

Aktív vízfolyást általában csak a legcsapadékosabb időszakokban vezet a barlang, általában a tavaszi hóolvadás után. A Szepesi-barlang Keleti-ágban néhány liter/perc vízhozamú forrás fakad. Legjelentősebb állóvíze a barlangnak a Keleti-ág ismert végpontján búvárok által 9-15,5 m közötti mélységűnek mért 15 m² területű Tó. Két alkalommal történt itt víznyomjelzés. Az 1963. aug. 17-18-án konyhasóval végzett első kísérlet értékelése szerint az Eszperantó-forrásban 18 óra, az Anna-forrásokban 19,5 óra és a Felső-Szinva-forrásban 24 óra múltán észlelték a só hatását. 1963. augusztus 31. - szeptember 7. között a Tó 280 kg konyhasóval történő nyomjelzése után az akkori értékelés szerint pozitívnak bizonyultak a Szinva-felső-, az Anna- és az Eszperantó-források, nem egyértelműen a Szinva-forrás. Sajnos a sózásos víznyomjelzés sok bizonytalanságot hordoz magában, az eredmények kritikával fogadhatók. Kisebb, 1-5 m² területű tavacsák a Nyugati-ágban több helyen is előfordulnak, főként tufagátak által felduzzasztva. Csapadékszegény időszakban vízszintjük csökken, ki is száradhatnak.

A Szepesi-barlangban éveken keresztül hőmérséklet- és radonmérések folytak dr. Lénárt László vezetésével. A radonszint bükki barlangi viszonylatban alacsony, nem éri el az 1 kBq/m³ értéket.

A barlang gazdag a legkülönbözőbb álló- és függő cseppkőképződményekben, kérgékben és kiválásokban, melyek változatos kifejlődései között nevezetesek a Szepesi-barlang patakmedrének tufagátjai. Gyakoriak a drapériászerű formák, cseppkőlefolyások, zászló-cseppkővek, szalmacseppkővek, borsókő kiválások. A helyenkénti intenzív csepegés következtében ma is fejlődnek a változatos képződmények.

A barlangrendszer mai képét több tényező határozza meg. A befoglaló kőzet erősen tektonizált, a szerkezeti mozgások következtében törések, vetők, breccsás zónák alakultak ki benne. A járatok irányai a hegység részre jellemző szerkezeti irányokkal esnek egybe. A járatok mennyezeti részein látható formaelemek, a járatszelvények arra utalnak, hogy az üregeket kezdetben a korrózió formálta. A Bükk hegység pleisztocén kori utolsó kiemelkedése alatt, a miocén fedőüledék-lepel elvékonyodása, lepusztulása után a leszálló karsztvíz és a szállított törmelékanyag alakította a járatokat. A fokozatosan elvékonyodó üledéktakarón kialakult vízfolyások koncentráltan, több helyen juthattak a helyenként kibukkanó mészkőfelszínre, illetve a karszthatadékokba. A Szepesi-barlang Akna-rendszere, a Borsó-ág és más kürtök a Keleti- és Nyugati-ágban nem a ma felszínen levő, nemkarsztos Vesszősi Pala összletének területéről kaptak vizet, járataik a mészkősáv belső részének töbrei felé húzódnak. A Láner Olivér-barlang bejárata a karsztos és nemkarsztos mezozoos kőzetek határán nyíló, ma inaktív víznyelő. A Fofó-ág képe alapján több egykori víznyelési ponttal számolhatunk a mészkő-pala határon is, ezek egy része már teljesen eltömődött. A befolyó patakok függőleges falú patakmedreket vájtak ki a mészkőben, helyenként 5-10 m magas, kanyonszerű járatokat kialakítva. A barlangi vízfolyások a szállított törmelékanyagot többször lerakták, áthalmozták, a már lerakott vastag üledékretegeket teljesen elszállították, a vízfolyás energiájának, hordalékszállító képességének függvényében. A medermélyülés illetve az üledéklerakódás szakaszosságára kevés konkrét információval rendelkezünk. Egyes szakaszokon omlások alakították a járat-hálózatot. A barlangfejlődés késői szakaszát jelzik a barlangban fellelhető, helyenként tömeges, igen dekoratív cseppkőképződmények.

A barlangrendszer bejárása

A barlangjáratok többsége a beépített vaslétrák igénybevételével alapfelszereléssel járható, kürtömászásokhoz technikai eszközökre is szükség van. A Szepesi-barlang Keleti- és Nyugati-ágának bejárása 5-8 óra, a Láner-barlangi oldalon a Fofó-ág a szifonokig 2-4 óra, a klasszikus Láner-barlangi rész 2-3 óra alatt járható be.

A Szepesi-barlang szintes ága 130 méter összmélységű aknasoron, 3-17 méteres vaslétrákon való lemászással érhető el. Az első vaslétra szűk, agyagos hasadékból vezet lefelé, a második létrától viszont már a barlang sajátos arculatát mutatja márványos rajzolatú mészkövével, kipreparált kőzetbordáival, hullámkagylós falrészleteivel, helyenkénti cseppkölefolyásaival. A harmadik létra alatti szűkületen átbújva jutunk a Mesebéli-kürtő tetejére, ahonnan egy harangaknába látunk be. Alján keskeny hasadék, majd az akna-rendszer legmélyebb egytagú aknája, a "Huszas" következik. A lefelé következő részekben két jelentősebb akna között az átjárók szűk ferdén lejtő hasadékok vagy mély csorgókkal tagoltak. Majdnem száz méteres mélységben érjük el a Rom-termet, amelyet szép oldási formák, cseppkövek, kis cseppkőmedence gazdagít. A teremből a további részek felé egy felső kerülőn jutunk, amely a terem talpa fölött 4 méterrel nyílik. A "Tölcsér"-en leereszkedve két újabb oldott falú akna, majd az Óriáslépcsők következnek, amelyek erózió által vájt, lépcsősen tagolt csorgók egy lejtős, lapos hasadékból vezetnek. A keskeny vályúk fölött átcsúszva a Három aranyásós-terem tetejére jutunk, ahonnan a vaslétrán lemászva a barlang bejáratához viszonyítva 129 méter mélységben elérjük a "szintes" ágot. Ez a barlang időszakosan vízfolyást vezető főága. A patak a rendszer nyugati végpontját jelentő 3-4. számú kettős szifon felől ered.

Szemben állva a vaslétrával balra a Keleti-ág, jobbra a Nyugati-ág felé indulhatunk. Hátunk mögött a terem oldalában kissé felmászva érhetjük el a Morgó-ág bejáratát, amely felfelé tartó, pár méter hosszú oldalágba vezet.

A barlangi patak folyásirányába, délkelet felé indulva a Keleti-ág elején két, szép oldott formákat mutató terem találunk, alján meanderező, bevágódó mederrel. A magasba nyúló járat ezután elkeskenyedik, majd cseppkölefolyás állja útunkat. Itt fel kell mászni három métert egy cseppköves párkányra, amelyen az akadályt megkerülhetjük. Pár méter után egy ötméteres, kellemetlen, rozoga vaslétrán újra lemászhatunk a járatba, de érdemes inkább a cseppköves párkányon továbbmenni. Itt a járat a Keleti-ág felső szintjén, cseppkölefolyásos, oldott teremben halad, majd egy lefolyás elzárja a járatot. Szűk hasadékon jutunk vissza az alsó, patakos járatba, amely keskeny eróziós vályú, függőleges falakkal. A medret követve hamarosan ötméteres letöréshez, majd a Lábfürösztő-tóhoz érünk. Ezen a szakaszon is sok helyen felmászhatunk a felső, tágasabb és szebb barlangszintre. A tavacska után kettős kanyart ír le a járat, s elérjük a Forrást, amely a járat talp felett, délkeleti hasadékból ered, hozama néhány liter percenként. Ha itt felmászunk, újra a barlang felső szintjére juthatunk. A járat talp fölött öt méterre levő keskeny párkányról kötéltechnikával egy dél felé hajló, háromszög szelvényű kürtőbe mászhatunk fel további hat métert. Itt található a forrás elcseppkövesedett, járhatatlan ősi folyosója. Szintén ide torkollik egy másik kürtő is, amin visszaereszkedhetünk a felső szint talpát jelentő párkányra. Ezen a cseppköves párkányon a Tó felé haladva még két dél felé hajló tetejű kürtőbe lehet felmászni, majd a két szint teljesen egybeszakad. Az alsó szinten a forrástól a Tó felé erózió által formált, sziklabordákkal, letörésekkel, üstszerű bemélyedésekkel tagolt járatban haladunk, amely hamarosan teremmé szélesedik. Túlvégén érjük el az alig változó vízszintű, 20 m² felületű szifontavat.

A Három aranyásós-teremből délnyugat felé, a patak folyásirányával szembe indulva a Nyugati-ágba jutunk. Erre a barlangrészre is jellemző a két fő barlangszint. Alul általában függőleges falú, 1-3 méter széles eróziós vályúban haladhatunk, míg a felső járatrészen

méreteiben, oldási formákban, cseppkövekben gazdagabb, tágasabb, dél felé hajló tetejű folyosórész. A két szint legtöbb helyen egybeszakadt, tehát a felső szint északi oldali talpa általában az alsó szint kanyonjának a teteje. A Három aranyásó-teremtől 30 méterre találjuk a Tábor-termet. A terem déli sarkából felfelé tartó kürtő pontosan a barlang bejárata alatt van. A főágban tovább haladva a patakmeder elszűkülése miatt fel kell másznunk négy métert egy cseppköves párkányra, amelyen a szűkület megkerülhető. Az észak felé lejtő fal szép cseppkölefolyással borított. Újabb szűkületek miatt célszerű továbbra is a lefolyáson oldalazni, majd mintegy húsz méter után térhetünk vissza a mederbe. Itt kezdődik a Nyugati-ág legjellemzőbb képződményeinek, a tufagátaknak a sorozata. Az eróziós sziklanyelvekkel, üstökkel tagolt mederben 2-4 méterenként sorakoznak a patakot elzáró gátak, mögöttük 0,5-1 méter mély tavacsákkal. Mintegy 50 méter után a Nagy-tufagáthoz érünk, amely három méter magas, s a belevágott kis lépéseken lehet leküzdeni. A tufagát előtti kanyarban indul felfelé a Borsó-ág kürtőrendszere. A 200 méternyi hosszú járatrészt teljes hosszában az MLBE kutatói tárták fel a 80-as években. A 115 méter bejárat alatti mélységből induló kürtőben a cseppkölefolyásos falon 45 métert felmászva egy erősen korrodált falú oldalaknál találunk, amelyen visszaereszkedünk 106 méterig. Innen a főággal össze nem lyukadó járaton át kisebb terembe jutunk, ahonnan újabb kürtő indul felfelé -60 méterig. A kürtőrendszer a Szepesi-rét legmélyebb töbréhez délkeleti irányba tartó hasadék. A Nagy-tufagáttól 25 méterre érjük el a Kis-baldachint, amely egy egykori törmelékkitöltésre ráfolyt 10 cm vastag cseppkőkéreg. A keletkezése után bekövetkezett intenzív patakműködés a kavicsos homokot elmosta alóla, így jelenleg 3 méter magasban ernyőként függ a járatlapp fölött. Továbbhaladva az eddig délnyugat felé tartó járat északkelet felé fordul és elszűkül, így ismét fel kell másznunk a falon 10 méter magasba egészen a plafonig, ahol az átjárót találjuk. Ez a szakasz a "Nagy-travi". Visszaereszkedve a főjárat talpára balra kürtő indul felfelé, amelyet 50 méter hosszban másztak ki. Továbbhaladva hamarosan elérjük a Nagy-baldachint. Ez alatt szűk hasadékban indul a 40 méter hosszú Kristálytavi-ág, amelyben gyönyörű borsóköves cseppkömedencében kis tavacska és egy kelet felé 20 métert emelkedő agyagos járat található. A Nagy-baldachintól a főjárat K-DK irányba fordul, s 200 méteren keresztül 0,5-1,5 méter széles, erősen változó magasságú, kanyonszerű, csupaszra csiszolt talpú hasadékban halad. Helyenként a járat-szelvény cseppkövesedés miatt leszűkül. Ha nem akarunk ebben a keskeny vályúban maradni, felmászhatunk a felső, tágasabb, helyenként dús cseppköves szintre, ahol technikás szabad mászással változatos formákat mutató járatban túrázhatunk. Leküzdve ezt a szakaszt a járat teremre szélesedik, majd a továbbhaladást szálkőfal zárja le. Hat métert felmászva jobbra a továbbvezető járat, balra a néhány méter hosszú, szűk, agyagos Tündértavi-ág indul. A főjárat jellege itt teljesen megváltozik. A járatirány ÉNy-ra fordul, a szélesség és magasság 1-1,5 méterre szűkül. A durvahomokos járatlapon 100 métert mászva elérjük a lapos 1. (homok-)szifont, majd néhány méter után a 2. (vizes-)szifont. Itt van a "történelmi" Szepesi-barlang, ill. a Nyugati-ág végpontja, a szifon után az 1984-ben feltárt új részek és a Fofó-ág következik. A szifon mélypontja a Szepesi-barlangi bejáratához mérve 97 méter mélyen, a főjárat mentén 800 méterre van. A további részeket a Láner-barlang felől induló útvonalnál ismertetjük.

A Láner Olivér-barlang bejárat részét mészkőtörmelékkel teljesen feltöltődött járatban lett kibontva. A felmérési kezdőpont a Szepesi-barlangi bejárat szintje alatt 5,25 méterre van. A mélységadatokat a leírásban a Szepesi-barlang bejáratához viszonyítva adjuk meg. A lejárati rész kőtámfallal és lépcsőkkel biztosított. A 2-3 méter széles bejáraton lemelve kis terembe érkezünk, alján található a vasajtós lezárás. A vasajtó alatt 4 m mély betonozott falú akna, majd lejtős járat indul. Három méter után balra a Fofó-ág felé vezető vaslétra, jobbra a 300 méternyi hosszúságú "klasszikus" Láner-barlangi rész kezdődik, először ezt járjuk be.

Az elágazás alatt a járat egy 10 méter hosszú, lejtős szűkületbe torkollik, melyen átjutva 3 méter széles akna oldalába érkezünk. Felfelé cseppkölefolyásos kürtő látszik, a falon egy három méter magas állócseppkő felé 8 métert lemászva a "Híd"-ra érkezünk. Innen már feltűnik, hogy a barlangrész lépcsősen bemélyülő, több csomópontba összefutó ikeraknak sorozata. A Hídtól a felszín felé tartó kürtők egyike cseppköves (ezen jöttünk le), a másik csipkésen korrodált, ezek a -21 méteres szintben találkoznak. Lefelé nézve balra az "Egeres-akna", jobbra a klasszikus lemeneti akna látható. A 4 méteres átmérőjű Egeres-aknába beékelődött kötömbökön lemászva ereszkedhetünk le, alja -56 méteren van. Kis sziklakapun átbújva 5 méteres letöréshez érkezünk, ahonnan kis terembe lehet lemászni. Ide érkezik be a Hídtól lefelé tartó másik, 3-5 méter széles, korrodált falú akna is. Ettől a csomóponttól ÉK-i irányba magas, keskeny hasadék indul, melyben leereszkedve a legrövidebb úton érjük el az alsó 20 méteren teljes szelvényben bontott barlangi mélyponti részt, ill. -92 méteren a bontás alját. A kerülőút a fenti kis terem jobboldali, keleti falában nyíló hasadékon át vezet. A nyíláson átbújva az előzővel párhuzamos, 5-15 méter magas, cseppköves, lefolyásos falú hasadékba jutunk. A beékelődött kötömbökön lelépkedve 8 méter után jobbra oldaljárat indul, amely ismét kereszthasadékba visz. Ezen az egy méter széles lejtős járaton lecsúszva járatkereszteződéshez érünk Jobbra felfelé induló oldalág, szemben a bontott, agyagos "Lenini-út", balra a korábban említett mélyponthoz vezető átjáró látható.

Ha a Láner-barlang megtekintése helyett a Szepesi-barlang, ill. a Fofó-ág felé indulunk, le kell másznunk a fentebb már említett hétméteres vaslétrán. Ez a szakasz teljes szelvényben mészkőtörmelékkel fel volt töltve kibontása előtt. A vaslétra alatt közvetlenül az Egeres-akna felé tartó rövid oldalág indul. Ennek megtalálásakor a kutatók majdnem feladták a további bontást, s többen ki is jöttek a barlangból. Végül a "bejutóbrigád" felfedezte azt a kelet felé tartó, akkor törmelékkel kitöltött kis hasadékot, ami a Fofó-ágba vezet. A lelkes túlórázók azon az éjszakán lejutottak a Szepesi-barlang vizes szifonnal elzárt részébe, s az ott talált teáskannát felhozva bizonyították az összekötő rész felfedezését. Ezen az útvonalon elindulva, a szűk, ferde hasadékon átbújva meredek letöréshez érünk, ahol a lemászáshoz kötélbiztosítás szükséges. A szabálytalan alaprajzú teremből két kürtő is vezet a felszín felé. Az oldalfalak törésekkel erősen tagoltak, a járatlappal mészkőtömbök fedik. Lefelé tartva kis létrával könnyített újabb letörés, majd néhány méter hasadékszerű járatban haladás után egy 10x5 méteres terembe érünk, melynek jellegzetességét jellegzetes kőzettörési felületek adják. A simára mosott falrészletek jól mutatják a befoglaló kőzet márványos rajzolatát, az idős hasadékokat kitöltő kulisszás lefutású kalcitereket. Cseppkövesedésnek nyoma sincs ezen a szakaszon. A továbbvezető út a terem mélypontján, szűk átjáróban vezet, majd néhány méter után újabb hétméteres vaslétrához érkezünk Ez a "Sári-kürtő" teteje. A Fofó-ág felfedezése előtt eddig a pontig jutottak el a kutatók a Szepesi-barlang felől. Az akna aljára érve (-63 m) a járat elágazik. Jobbra, DK-i irányban 15 méteres magasságig belátható, kimászatlan kürtő indul a felszín felé. Balra tágas, törmelékes aljzatú folyosóba érünk, amely É-i majd ÉK-i irányba fordul. A 10 méter magasságot is elérő járat csorgaszerűen kimélyített alja meredeken tart lefelé. A járatszakasz egy több m² területű törési síkkal határolt teremben végződik. Innen indul a felszín felé tartó "Site-kürtő", amelyből eddig több mint 40 métert másztak ki. Ez a kürtő helyenként 5 méterre is megközelíti a Láner-barlang járatait, így a Fofó-ág feltárása előtt innen lehetett remélni az összekötő rész megtalálását. A terem mélypontján szűk kereszthasadékon, a "Tohos-szivatón" keresztül érjük el a mélyebb szinteket. A szűkület után magas, keskeny, ÉK-i irányú hasadékban 40 méter után érjük el a "szintes" ágot, a Szepesi-barlang ÉNy-DK-i csapású járatát. A terem szélesedő járatkereszteződés helyenként szép lefolyásokkal, cseppkőorgonákkal borított. ÉNy felé indulva pár méter után a járat lezárul, a breccsás közetszakaszt jobbra (ÉK) lefelé tartó kettős homokszifon kerüli,

melynek mélypontja -97 méteren van. A továbbjutás a vizes homokkal kitöltött járatban eddig nem sikerült.

Az előbbi elágazástól DK-felé tartva 4 méteres letöréshez érünk, amely 20 méter hosszú, egyre szélesedő terembe vezet. Több kürtő is indul innen felfelé. Az aljzatot mészkőtömbök borítják, ezek között lemászva juthatunk le a Szepesi-barlang 2. számú "vizes" homokszifonjához.

Irodalom

HAKL, J.-LÉNÁRT, L.-HUNYADI, I. (1993): Radon measurements in caves and springs located in the area of the Bükk National Park - A bükki barlangok kutatásának, védelmének és hasznosításának legújabb eredményei c. tud. konferencia előadásai, 1993. nov., a Miskolci Egyetem kiadványa, 5-14. old.

JUHÁSZ András (1962): A Létrástetői barlang - Karszt és Barlang 1962. II., 45-50. old.

KORDOS László (1984): Létrás-tetői-barlang - In: KORDOS L. és társai: Magyarország barlangjai. Gondolat Könyvkiadó, Bp., 146-148. old.

KOVÁCS Zsolt (1992): A Létrástetői Szepessy- és Láner Olivér-barlangok kutatásának új eredményei - "A Bükk karsztja, vizei, barlangjai" c. tud. konferencia előadásai I. kötet, a Miskolci Egyetem kiadványa, 189-197. old.

KOVÁCS Zsolt (1995): Szepesi-barlang. Láner Olivér-barlang. In: F. NAGY Zsuzsanna - VADÁSZ István (szerkesztők): XXXIX. Barlangnapok (Bükk-hegység, Létrás-tető, 1995. június 23-25. - Vándorgyűlési kiadvány, Miskolc

LÉNÁRT László (1978): Szepesi-barlang - Bejárési útmutató a Karszt- és Barlangkutatók I. Országos Tudományos Diákköri Találkozója tanulmányútjaihoz, NME-MKBT kiadv., Miskolc, 4-7. old. + térkép

LÉNÁRT László (1979): Barlangok a Bükkben - B.A.Z. megyei Idegenforgalmi Hiv. kiadv., Miskolc, 1-71. old.

SÁRVÁRY István (1969): A Létrás-Istvánlápa-barlangrendszer - Karszt és Barlang 1969. II., 53-56. old.

TOHAI István (1986): A Szepessy-barlang Ny-i ágának homokszifonja utáni új részek feltárása. In: LÉNÁRT L.: A Marcel Loubens Barlangkutató Egyesület jelentése - Beszámoló az MKBT 1985. évi tevékenységéről, Bp., 106-107. old.

SZIRÉN-BARLANG

Ferenczy Gergely

A barlang neve: Szirén-barlang
 Szinonima: Jávorkúti-II. sz. víznyelő
 Svédfenyvesi-barlang
 Sógos-lyukja

Helye: Jávorkút, Bolha-rét
 Település: Miskolc

Btszf: 660 m
 Hossza: kb. 500 m
 Mélysége: kb. -50 m
 Max. horizontális kiterjedés: nincs adat

A Szirén-barlang a Bükk-hegységben, a Jávorkúti üdülőtől K-re kb. 800 m-re nyílik a Bolha-réten.

A víznyelő egy kb. 6 m mély, két nyelési pontot magába foglaló töbörben lévő sziklakibúvás tövében nyílik. A töbör egy kb. 150 m-en keresztül követhető, időszakosan működő patak mélybefejeződése, mely egy kb. 20 m átmérőjű zizenyős területen ered, felső triász agyagpalában.

A barlangot 1969. első negyedében a miskolci Bányász Barlangkutató Csoport tárta fel. A feltárás évében a bejárat környezetében a múlt század végén telepített idős lucfenyő erdő állt, melyet a 80-as évek elején véghasználtak. A barlang egyik szinonim elnevezése (Svédfenyvesi-barlang) innen származik.

Ezt követően 1974-ben az AQUA-expedíció keretében a Herman Ottó Karszt- és Barlangkutató Csoport tárta fel egy inaktív, cseppkövekben gazdag oldalágat.

A bejáratától D-re, mintegy 30 m távolságban lévő kb. 35 m mély Szirén II. sz. barlang feltehetően összefügg a barlanggal.

A barlang a középső-felső-triász korú Bükkfennsík Mészke Formációjában nyílik. A kőzet márványos rajzolatú, jellegzetes színű, fehér-kékesszürke-szürke rétegekből épül fel. Az erősen korrodált szakaszok egyedülálló módon tárják fel a befoglaló kőzet márványszerű textúráját. Itt a kőzet szinte megmunkált, polírozott felületként jelenik meg.

A víznyelő egy 4 m mély lejárati aknával indul. Ezután az első teremig kb. 25 m hosszúságú lépcsőzetesen lejtő szakaszon szálban álló kőzet nem észlelhető, a szabad járat az első teremig kőzettörmelék, ill. kisebb-nagyobb (1-4 m-es) elvált réteglapok, kötömbök között adódik. A különösen omladékos jelleg a barlang nagyobb részére jellemző, mely a kőzet nagyfokú repedezettségének, tektonikai tagoltságának köszönhető.

Az 1997. évben stabilizált bejárati szakasz után kényelmetlen lemászással kis terembe érkezünk, ahol már könnyen azonosítható az 50° meredekségű É-i dőlésű szálkőzet.

A teremben kétfelé ágazik a barlang. A két oldalág jellege erősen eltér egymástól.

A D-DK-i irányban húzódó ágban intenzív cseppkövesedés figyelhető meg, az inaktívvá vált, sokszor teljes járatszelvénnyel elzáró nagy felületű cseppkőlefolyásokkal, függőleges aknákkal.

A Ny-i irányban található járat első szakaszában cseppkövesedés alig figyelhető meg. Az oldalágban intenzív korróziós ill. eróziós jelenségek, ill. a barlang különlegességét adó

befoglaló kőzet márványos színe figyelhető meg. Az oldalág másik jellegzetessége, hogy a bejárat zónához hasonlóan igen omladékos.

Az inaktív D-DK-i ágban 15 m hasadékszerű járatban haladva, egy szűk hasadékba bekúszva érjük el az 1974-ben a HOBCs által feltárt, főleg aknákból álló cseppköves szakaszt. Egy kisebb hasadékszerű teremből egy kürtő, ill. lefelé igen szűk bejáratral egy szűkebb akna indul.

A kürtő egyik falát látványos, barnás színű cseppkőfolyás takarja. Fölfelé mintegy 10 m-es kötélhágcsó leküzdése árán kis cseppköves terembe jutunk, melyből több rövid oldalág ill. kürtő nyílik fölfelé, és amelyek végeit a teljes szelvényt kitöltő cseppkövesedés zárja el. A terem tetején nyíló kürtők a nyelési pont áthelyeződése előtt a felszíni patak vizét szállíthatták. Jelenleg szivárgó vizeket figyelhetünk meg benne.

A terem a barlang legszebb, cseppkövekkel gazdagon díszített része. Itt megfigyelhetők fodros szélű cseppkőzászlók, fejlődő, max. félméteres állócseppkövek, kisebb függő-cseppkövek, ill. különlegességnek számító, karfiol formájú és méretű - nem borsókó - képződmények.

A 10 m-es kürtő alján, kis hasadékon lekúszva, egy 15 m mély aknában hágcsón juthatunk le a mélypontig.

A bejárat alatti teremből induló Ny-i ág más jelleget mutat. Rövid kuszodán ill. néhány könnyebb mászás után mintegy 20 m után kisebb teremre szélesedik a hasadék, innen a tér minden irányába indulnak járatok. A teremből a felszín felé több omladékban végződő, tágas repedészóna nyílik. A felszín felé törő járatok a felszíni patakmeder alá futnak, a terem a barlang aktív nyelési zónájának tekinthető. A felszíni időszakos vízfolyás ezen a termen keresztül nyelődik a karsztba, így intenzív oldódás ill. alárendelten a patak által szállított nemkarsztos kőzetanyag koptatóhatása figyelhető meg.

A terem alatt húzódó labirintus-jellegű járatok szálkőzetről lehasadt kötömbök, réteglapok, ill. kőzettörmelék között vezetnek. A járatok sokszor beszűkülnek, a falakon a korrózió tipikus formáit figyelhetjük meg. A falakon és a levált réteglapok peremein karros formák, pengeszerűen éles tarajok, éles csipkék találhatóak. A felszíni vizek nagyobb része egy szűk hasadékon keresztül folyik el, melyben a járható méretű járat több, kb. 10 cm átmérőjű csőszerű ágra szakad.

A teremből D-i irányban a felszíni vizektől mára lehatárolódott fosszilis patakmeder indul lefelé. Kisebb aknák, lejtős, szűk járatok vezetnek az agyaggal eltömődött cseppköves végpontig.

Bejárása alapfelszereléssel - a fosszilis ágban a hágcsók tönkremenetele után kötél segítségével - helyenként nehéz mászással. A barlang nagyobb részében fokozott omlásveszély van, ezért bejárása csak tapasztalt túrázóknak ajánlott. A barlang fagyzugos területen nyílik, ezért különösen hideg.

A barlang lezáratlan. Látogatása a Bükki Nemzeti Park Igazgatóságának engedélyéhez kötött.

Fénykép: anyagról nincs tudomásom, kivéve a bejárat-biztosításról, amely a "Fokozottan védett barlangok 1997. évi védelmi beruházása" című BNPI által készített megvalósulási dokumentációban megtekinthető.

Térkép: csak a fosszilis ágban található festékek ill. korommal felfestett veszélyes pontok, térkép léte kizárható.

Miskolc, 1999-11-09.

SZT. ISTVÁN-CSEPPKŐBARLANG

dr. Lénárt László

A barlang mesterséges bejárata a Bükkben, Miskolc-Lillafüreden, a Szinva-völgyben nyílik 318 m tengerszint feletti magasságban. Természetes bejárata (a "Kutya-lyuk") 18 m-el fölötte található. Ez egy igen szép forráskürtő, ahová állítólag beesett egy kutya s a vonítása után menve tárták azt fel 1911. körül.

A "Kutya-barlangot" Kadic O. 1913-ban bejárta, térképet készített az akkor felfedezett első nagy teremig, majd Szent István-barlang néven - térkép nélkül - röviden publikálta azt 1914-ben, majd részletesen 1931-ben.

A barlang mai bemutató-útvonalán látható részek és képződményeik feltárására 1927-ben került sor, a Palota Szálló építésével és az Anna-mésztufabarlang újbóli megnyitásával egyidőben. 1928-tól a turistaforgalom számára 55 m hosszú mesterséges tárót hajtottak, villanyvilágítással is ellátták és 1931. augusztus 20-án megnyitották a nagyközönség számára a Palota Szálló által kezelt barlangot. (Sajnos, a már ekkor tervezett második bejárat, mely a turistaforgalmat egy körjáratá alakította volna, még ma sem készült el.) A háború pusztításainak rendbetételét a miskolci barlangkutatók kezdték meg 1952-53-ban. 1954-ig vezetést is végeztek benne, míg azt az Idegenforgalmi Hivatal át nem vette. A villanyvilágítás felújítására 1955-ben, majd 1974-ben került sor.

Ma a barlangot a Bükki Nemzeti Park Igazgatósága üzemelteti. A váltás 1984-ben, a világítás felújítása 1988-89-ben történt meg. A modern, kisebb teljesítményű, a látványt érdemben nem befolyásoló, programozható világítótestek felszerelésével, a vezetékeknek süllyesztett árokban való elhelyezésével párhuzamosan 1988-ban megkezdődtek a Fekete-teremnek a terápiás célú kiépítési munkálatai és ott 1990. májusában megindult (az országban negyedikként) a gyógyítás. A barlanglátogatók létszáma 1998-ban ??? fő volt, a terápián eddig 9000 felnőtt és 4500 gyerek vett részt.

A területen a feltárás óta folyik kutatási tevékenység. A háború előtt a barlang növelése érdekében, valamint a kiépítési célból a bányászati módszerekkel történő bontásos tevékenység volt a jellemző. A háború után a 70-es évek végéig több helyen folyt barlangos módszerekkel bontásos feltárás a továbbjutás reményében. Térképezések, rendszeres csepegés és klímamérések, biológiai állapotfelvételek, denevérmegfigyelések is történtek, valamint kopogózásokra, árvizek (1958., 1973., 1974.) utáni iszaptalanításokra, valamint a Kutya-lyuk lezárására is sor került. A 80-as évek elejétől a bontásos kutatás visszaszorult, a barlangterápia előkészítése (1988.), ill. megindulása (1990.) óta rendszeres radon, csepegéshozam, léghőmérséklet, páratartalom és huzatmérés, valamint denevérmegfigyelés is folyik a barlangban.

A járatok hossza ma 711 m, a barlang legnagyobb függőleges kiterjedése 56 m. A turistaforgalom a főágban 150 m hosszú szakaszon történik (A barlangterápiás rész a túraútvonaltól el van választva, hossza 60 m.)

A barlangot a feltáráskor a Baradla-barlang szépségéhez hasonlították, de a 60-as és 70-es évek túlzott kivilágítása következtében a legszebb részek csaknem teljesen bealgásodtak, sok helyen megjelentek a mohák és helyenként a páfrányok is. (Ezt a folyamatot sok helyen a felületekre rakódott nagymennyiségű guanó (denevérürülék) is elősegítette.) A bezöldült felületre rakódó színtelen, vékony cseppkőfilm zöldes árnyalatú cseppkőkérget hozott létre, de ennek szépsége meg sem közelítette az eredeti fehér, csillogó színeket. 1964-ben 4-5 alga-, több gomba- és 13 mohafajt, 1977-ben alga-moha-zuzmóvegetációt, 1984-ben 60 alga-, 13 moha- és 5 páfrányfajt írtak le, azaz rendkívül dinamikus növényesedés történt. Ennek eltávolításával többen, többféleképpen próbálkoztak, érdemi eredményt a világítás erősségének és idejének radikális lerövidítésével értek el. (Tudnunk kell, hogy 1000 lux fényerő az algakultúrák szaporodási sebességét 40-szeresére emeli a fény nélküli

szaporodáshoz képest.) A barlangban viszont 40-500-1000 W-os lámpák voltak ekkor. Ezeknek az 1000 luxot elérő fényerőssége még a(z) előző sorrendben) 0,2-2,0-2,8 m távolságban is kimutatott, tehát a szaporodáshoz szükséges energia biztosított volt. (A reflektorok által megvilágított zónában a reflektoroktól 1,4 m távolságban 6°C hőmérséklet-emelkedést is lehetett mérni.)

A turistaforgalom és a betegek részére kiépített szakaszokon a közlekedés villanyvilágítás mellett, betonjárdákon és sok betonlépcsőn történik. Az egykor kiépített szakaszokon a járdákat és a lépcsőket meghagyták. A többi helyeken barlangász ruha, önálló világítás, helyenként kötélbiztosítás szükséges.

A mesterséges bejáratot követő folyosó mindkét oldalán kisebb-nagyobb üregekben régebben jegykiadó, villamos kapcsolószekrény, barlangászok szálláshelye volt. Ezek egyikében fekete, igen szép fennőtt kalcitkristályok találhatók.

A táróból alulról jól látható a Kutya-lyuk gyönyörű forráskürtője, melyben téli időszakban simaorrú denevérek is meghúzódnak. Az első nagy teremben a Mamutfogsor gyönyörű gömbüst roncsa is látható, melyet az alsó járatokból feltörő (hideg? langyos? meleg?) vizek oldottak ki, több, mint százezer évvel ezelőtt. (A "fogsor" anyaga ellenállóbb volt a környezeténél.)

A denevérek itt ma is előfordulnak, az 1955-59-es években összesen 40 budapesti és 6 prágai gyűrűzésű denevért találtak a barlangban.

Több kisebb járat után jobbra, a Tordai-hasadékba mehetünk fel egy betonlépcsőn, mely nevének megfelelően mintegy 15-20 m magas folyosó, szép cseppkölefyásokkal, cseppkövekkel. Ez a látogatók által nem zavart rész, ide télen jelentős számú, kisebb részben simaorrú, nagyobb részben patkósorrú denevér húzódik. Földtanilag is érdekes a terület, a mennyezeten a nemkarsztos térszín porfirítkavicsai láthatók, cseppkövel cementálva. (A hegy belseje - az István-lápai-barlang - felé irányuló bontásos kutatás eddig itt is eredménytelen volt.)

A mai túraútvonalon egy hosszú lépcsősoron jutunk fel a Megfagyott Vizesésig. Közben bal oldalon dúsan cseppköves részt láthatunk, barnás színű, matt, álló és függő cseppkövekkel, cseppkölefyásokkal. (Ezeknek a cseppkőkérgeknek egy része halványlila színű, egy bíboralga bevonata miatt. Továbbá itt található a Magyarországon csak innen leírt "biocseppkövek", amelyek a túlzott megvilágítás hatására létrejött, növényzetten kialakult, "biológiaiilag aktivált, a növényzet hatására létrejött cseppköveket" jelent.)

A Megfagyott Vizesés több száz m² felületű, szépen tagolt, óriási cseppkölefyás. Ez a feltáráskor hófehér volt, majd a 70-es, 80-as években teljesen bezöldült, befeketedett, ma világosszürke színű, de egyre világosodik a folyamatosan képződő, újabb és újabb szintelen és fehér cseppkőkérges hatására.

Felmegyünk a mészkőből épített Bástyára. Innen részben felülről szemlélhetjük a törmeléken különböző irányba dőlő, vagy függőlegesen az ég felé törő álló cseppköveket, a cseppkőzászlókat, a cseppkőkérgeseket és lefolyásokat, valamint az egykori (több, mint százezer évvel ezelőtti) vízszinteket jelentő színlőket. Ezeket a törmelék által visszaduzzasztott karsztvíz oldó hatása hozta létre a jégkorszakban.

A Bástyáról több méter magas cseppkőoszlopok közé, az Oszlopok Csarnokába jutunk. Felettük szépen látszanak azok a tektonikai törésvonalak, melyek mentén a barlang járatai és termei kialakultak. (Az itt is látható, jól elkülöníthető 6 színlő legalsó és legfelső tagja között a függőleges távolság 3,4 m.) Balra egy kis tó, valamint szép cseppköves szakasz, ill. a plafonon az alulról feltörő víz által kioldott formák láthatók. Néhány méter után a Színházba érünk, mely túránk végét is jelenti. (A terem végéből a Vizes-ágba csak barlangos felszereléssel merészkedhetünk. Ez egy szűk, sáros, állandóan vizes, helyenként cseppköves járatrendszer.)

A Színházból egy mesterségesen kibővített barlangi szifonon, a Bányatárón át kis terembe, majd egy lépcsősoron a jelentősebb terápiás részbe, a Fekete-terembe jutunk. Mindkét

terem cseppköves és elég szép, a növényzet a gyenge világítás miatt nem támadta meg. (A Fekete-terem végén lévő kürtő a felszíntől mindössze néhány méter távolságban van, a második kijárat megnyitásához nem kellene túl jelentős munkát végezni.) A termekben légúti megbetegedésben szenvedő betegek töltenek naponta néhány órát kórházi felügyelet mellett.

A barlang léghőmérséklete 5,2-10,9 °C között, az egyes cseppkövek csepegéshozamai 0-200 ml/óra értékek között, térben és időben igen jelentősen változnak. A csepegő vizek keménysége 16-21 nk° közötti. A levegő átlagos radontartalma 570 (nyáron 860, télen 250) Bq/ml, az átlagos páratartalom pedig 8,8 g/ml (95-100 %).

A kúrateremben a természetes módon kialakuló léghőmérséklet 10,1 °C, állandónak tekinthető, amihez a betegek és a lámpatestek maximálisan 1,5 °C értékű hőmérséklet-növelő hatása járul. (A teljes regenerálódásra éjjel és hétvégeken kerül sor.) A terem bejáratában a barlangi huzat értéke a külső hőmérsékleti viszonyoktól függően 5-25 cm/s értékű, változó irányú. (A barlangbejáratnál 100 cm/s-os értékeket is mértünk, valamint egy függélyen belül is nagyon sokszor tapasztaltunk ellentétes irányú légmozgást.)

A barlang biológiai vizsgálatai 1959-ig mintegy 31 - főleg alacsonyabb rendű - állatfajt írtak le, amihez a lámpaflóra vizsgálatok és több évtizedes denevérmegfigyelési adatok járulnak. A terem alsó részén a Pokol nevű részbe jutunk. A barlangot előntő árvizek innen törtek fel, ma a Bányatáró és az utána következő folyosó kihajtásakor keletkezett törmelék zárja el a továbbjutás lehetőségét. A miskolci kutatók ezen hosszú és kitartó munkával sem jutottak át, pedig a járat valószínűleg közvetlen kapcsolatban van a Bükk legnagyobb barlang-rendszerével, az István-lápai-barlangrendszerrel.

A barlang fokozott védelme annak nagysága, idegenforgalmi célokra való kiépíttessége, gyógyászati értéke, tudományos megkutatottsága, sajátos, mesterségesen befolyásolt növekedésű cseppkövei miatt indokolt.

VÉNUSZ-BARLANG

Kovács Attila

A bükki Kis-fennsík leghosszabb barlangja az Andó-kút felé tartó turistaút közelében nyílik, az ismert Kőlyuk-csoporttól 500 méternyire K-re. A Forrás-völgy felől az Andó-kút felé tartva, a Kőlyuk-csoport alatt húzódó (víznyelővel mélybe-fejeződő!) É-D irányú völgyet a turistaúton megközelítve, majd arról balra letérve, lankás (egykori víznyelő-)töbör mélypontján, bontással mélyített pár méteres beszakadásban találjuk, kb. 365 m tengerszint feletti magasságban. Hossza 550 m körüli (ebből becsült 150 m), mélysége kb. 20 m.

A barlangot 1963-ban a miskolci Bányász Barlangkutató Csoport fedezte fel az eltömődött egykori nyelési pont kibontásával. A felfedezésről és a beinduló feltáró munkáról 1964-ben több alkalommal is beszámoltak az MKBT Tájékoztatóban. Később (1966-ban) pár méteres új szakasról majd 1975-ben a Herman Ottó csoport szifonátúszásáról is lehetett olvasni. További (kéziratban dokumentált) kisebb feltárásokon és szórványos megfigyeléseken (vízhözam-mérés) kívül számottevő tudományos kutatás azóta sem folyt a barlangban. Jelentősebb munka csak az 1964-ben kiácsolt, mára beomlással fenyegető gödör oldalának terméskövel való kifalazása volt 1997-ben. Ezen felül csak a természet- és életvédelmi célból beépített rácsos vasajtó az egyetlen emberi létesítmény a barlangban. A falazat és a lezárás állapota jelenleg jó, bár a barlangba való bejutás problémáját továbbra sem oldja meg, mivel a rácsra (főleg télen és tavasszal) jelentős mennyiségű gally, törmelék hull, eső által bemosott talaj kerül, megnehezítve ezzel az ajtó nyitását.

A barlangba való bejutás sokszor nélkül sem gondtalan. A bejáratot követő pár méteres barlangszakasz azonnal ízelítőt ad a barlang jellemzően szűk méreteiről (melynek jellemző formája a lapító), bár a bejárat szűkületét követő néhány 10 méter után egy jókora szakaszon állva is lehet közlekedni. Változatos, cseppköves, az alsó (többnyire aktív, patakos) barlangrészbe is levezető oldalágakat is érintő szakasz után, az apró mésztufagátjairól felismerhető Kristály-folyosót követően időszakos (álló vizű) szifontó zárhatja el a továbbjutást. A barlangleltár 1982-ben kitöltött lapja szerinti "állandó" szifon a '90-es években végig száraz volt. Az ezt követő - lapítóiról nevezetes - Komfortos-folyosó lapos kuszodák és kis (pár méteres) termecskék sorozata, amelyet a kisebb Orgona-terem követ. Itt választhatunk, hogy a már jelentős méretű (20 m) Űrhajósok-termét még egy lapítón vagy egy kisebb felmáshozás után kényelmes folyosón közelítjük-e meg. A cseppköves teremről pedig már nem túl távoli végpontot ezután a szűk Futrinka-utcán lehet elérni.

A barlangot időszakosan kitöltő víz színlője jól megfigyelhető a Komfortos-folyosó oldalfalain és tömzsi (az alacsony járatban inkább csak vastagodni tudó) cseppköoszlopain. A lapítók közötti kisebb termekben és két nagyobb, felfelé tartó oldalágban jelentős mennyiségű, szép cseppkőképződmények láthatók, nevét is ezekről kapta a barlang. A cseppkő és a mésztufagát a barlang jellemző ásványkitöltése, borsókö elvétve található, fennőtt kristályok, ősmaradványok, csontleletek, szerves és antropogén kitöltés nem ismertek. Denevérek közepes létszámmal telelnek járataiban.

A barlang főjáratainak egykori korróziós kifejlődési korszakát mennyezeti főteformák jelzik: egyes szakaszokon jellemző a mennyezeti sík és a mennyezeti csatorna. A későbbi eróziós korszak szakaszait a meder színlősorai mutatják. A főág ma már inaktív, a jellemző kitöltése az agyag, mészkő-, kvarc- és egyéb kavics csak nyomokban található benne. A járattalp helyi mélyedéseiben időnként, jelentős csapadék esetén, kis felületű állóvizek alakulhatnak ki. Az erózióbázis csökkenésével kialakult alsó barlang jelenlegi nyelője pontosan nem

ismert, a víz feltehetően a közeli Őz-teber nyelői felől érkezik és (Várszegi S. megfigyelései szerint) a Forrás-völgy forráscsoportjának egyik árvízi túlfolyójában jelentkezik.

Ha valakinek sikerül átjutni a bejárati szűkületen, a továbbiakban a barlang egészét könnyű mászással, alapfelszereléssel bejárhatja. Mindehhez engedélyt és kulcsot a barlangot kezelő Bükki Nemzet Park adhat.

Irodalom:

MKBT Tájékoztató: 1964. febr./márc., április, máj./jún. 1967.

Dénes György: Bükk útikalauz, 1970.

Hevesi Attila: Bükk útikalauz, 1977.

Lénárt László: Barlangok a Bükkben, 1979.

Várszegi Sándor: A miskolci barlangkutatás múltja és jelene - Karszt és Barlang, 1974. I.

Marcel Loubens Barlangkutató Egyesület (Kovács Zsolt): A Vénusz-barlang természetiállapotfelvétele - kézirat, 1999.